

**GRAFIKAI
SZEMLE**
**HAVI FOLYÓIRATA GRAFIKAI
TANÁRBAK SZÁMÁRA**

1909. 3. SZÁM
MÁRCIUS HONAP
SZERKESZTIK TANAY
JÓZSEF-NOVÁK LÁSZLO

MAGYAKADEMIA
KÖNYVTÁRA

MAGY-KIR-POSTAIKARÉKPÉNTÁRI-SZÁMLA-1106-TELEFON-21-21-ÉS-30-21

KÖNYVNYOMDA

GRAFIKAI-INTEZÉS

KÖNYVKÖTÉSZEI
VONALZÓINTÉZET

SZÁMLAKÖNYVEK
GYÁRA-R-T-BUDAPEST

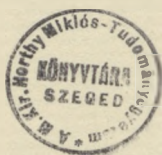

EZELOTT-CZETTEL-ÉS-DEUTSCH

SÜRGÖNYCZIM-GRAFIKAI-INTEZET-NAGYDIÓFA-UTCZA-14-IK-SZÁM

AZ ÜZLET

KERESKEDELMI SZAKLAP

SZERKESZTI ÉS KIADJA
DR. RADVÁNYI LÁSZLÓ

IV. ÉVFOLYAM

☐ BUDAPEST, 1909 ☐
PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

BUDAPESTI GRAFIKAI ÉS ROKON- IPAROSOK FŐNÖKEGYESÜLETE

BUDAPEST, V. MÁRIA VALÉRIA-U. 12 TELEFON 82-48

TELEFON-SZÁMOK: 82-48 (1-4)
SŐNBŐNYCIM: 1052

THALLMAYER ÉS SEITZ

GYÓGYÁRUK ÉS KÖZÖS KÉSZÍTMÉNYEK KAPCSOLATAI

EXTRACTUMOK
EMPLASTRUMOK
GELATINE CAPSULÁK
GYÓGYCUKORKÁK
LABDÁCSOK
PASTILLÁK
TABLETTÁK
GALENIK KÉSZÍTMÉNYEK
ATHERIKUS OLAJOK
NYERS DROGUÁK
GYÓGY- ÉS VEGYSZERES

GYÓGYKÉSZÍTMÉNYEK
KAPCSOLATAI
KAPCSOLATAI
KAPCSOLATAI

BUDAPEST, V. IRINYI-U. 2

BUDAPESTI GRAFIKAI ÉS ROKON-
IPAROSOK FÖNÖKEGYESÜLETE

BUDAPEST, V. MÁRIA VALÉRIA-U. 12. TELEFON 82-48

TELEFON-SZÁMOK: 33-24 IRODA
2-21 MEGRENDELÉSEK FELVÉTELE
SÜRGÖNYCIM: THALSEITZ BUDAPEST

THALLMAYER ÉS SEITZ

GYÓGYÁRÚK ÉS VEGYI TERMÉKEK NAGYKERESKEDÉSE

EXTRACTUMOK ○○○○○○○○
EMPLASTRUMOK ○○○○○○
GELATINE CAPSULÁK ○○○
GYÓGYCUKORKÁK ○○○○○○
LABDACSOK ○○○○○○○○○○
PASTILLÁK ○○○○○○○○○○
TABLETTÁK ○○○○○○○○○○
GALENIK. KÉSZÍTMÉNYEK
AETHERIKUS OLAJOK ○○○
NYERS DROGUÁK ○○○○○○
GYÓGY- ÉS VEGYSZEREK

GYÓGYSZERÉSZETI KÜLÖNLEGESSÉGEK
ILLATSZEREK, KÖTŐSZEREK ○○○○○○○○
RUGGYANTA ÁRÚK ○○○○○○○○○○○○○○○○

BUDAPEST, V., ZRINYI-U. 3

SZÁM

SZELVÉNY
1909 FEBR. 27

SZÁM

ÁRA 3 KORONA

SZEMÉLYJEGY

A BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI
ASZTALOS IPARTESTÜLET ALTAL
1909. ÉVI FEBRUÁR HÓ 27-IKÉN
(SZOMBATON), A SZÉKESFŐVÁ-
ROSI VIGADÓBAN TARTANDÓ

BÁLRA

KEZDETE 9 ÓRAKOR

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Tartalom: Szakkörünk alapszabályainak módosításához. Reflexiók a mesterszedésről meg egyebekről, R. Tóth Józseftől. A bécsi grafikai főiskola tanítási eredményei, Werner Jenőtől. Ipari megbetegedések a könyvnyomtatásban. Térelosztás és margó-vizonyok a könyvekben. Fölfelé vagy lefelé fusson-e a könyvgerinc címe? A rézleniák képvasfagságának egyöntetűsége. A szikkasztó szerek használata a nyomdában. A gyorsajton előforduló bal-esetek megelőzése. Fragmentumok könyvnyomtatásunk történelméből. A papiros szaladási irányának megállapítása. Bronzfestékek használata és a bronzolás. A színes nyomtatás jelene, multja s jövődjéje. Soká nem használt gépek újra használatba

vétele, Engelhardt Auréltól. Míképpen tisztogathatjuk legjobban a rézleniát? Drahos Jánostól. Könyvismertetés és egyéb apró közlemények. (Mostani füzetünk boritéka és mellékletei. Strom Bernát ötven-éves jubileuma. A Szakegyesület jelentése az 1908-iki évről. Részvénytársaság műiparunk emelésére. Apróságok a modern kínai sajtóról. A Szállóegyesület jelentése az 1908. évről. Dóczi Sámuel könyve a kiállításokról. A Typographia Sport-Club atlétabálja. Fittler-Györgyi: Magyar Iparművészet. A tavaszi vásár előkészítő munkálatai. A Szakkör március havi házi estélye. A Pallas huszonötödik közzülvénye. Krausz Soma legeslegújabb találmánya. A bankbeli csekk-utalványok eredete. A Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság jelentése.

Az első bélyegkiállítás Budapestén. A Hírlapszedők Körének jubileuma. A Jótékonyági Kör jelentése 1908-ról. Szerkesztői és kiadóhivatali üzenetek.) Jegyzőkönyvek és egyéb hivatalos közlemények. (Meghívó a Szakkör rendes évi közgyűlésére. Jelölő-bizottsági ülés jegyzőkönyve. Szakbizottsági ülés jegyzőkönyve. Rendkívüli választmányi ülés jegyzőkönyve. Tagsági forgalom 1909. évi február hónap. Pénztári kimutatás 1909 február haváról. Kedvezményes színház- s furdőutalványok. Főhívás a Kör vidéken dolgozó tagjaihoz. A tag szórazokozhatása körhelyiségünkben. A tavalyi Grafikai Szemle bekötési táblája. Kondícióbéli változásoknak bejelentése. Fotografus kedvezménye tagjainknak stb.)

Szakkörünk alapszabályainak módosításához.

Roppant jelentőségű indítvány kerül a Könyvnyomdászok Szakköre mostani közgyűlése elé. Arról van szó, hogy Szakkörünk országosíttassék, vagyis hogy nagyjából olyan szervezetet adjunk neki, mint aminő Szakegyesületünket is nagygyá és hatalmassá tette.

A szakfejlesztő egyesületeknek országosakká tétele nem mondható egészen új dolognak, amennyiben Németországban már korábban erős szervezetté — Verbanddá — tömörültek a szakkörök, s kölcsönös támogatással igyekeznek jótékony hatásukat öregbítenni. S e szervezetnek nagy része van abban, hogy a német nyomdaipar mind diadalmasabban állja meg helyét az elsőbbségért vívott világra szóló küzdelemben.

Nem holmi délibábos idealizmus készíti a nyomdai munkásságot arra, hogy a miénkhez hasonló szakköröket alakítson, hanem egyesegyedül az a meggyőződés, hogy gazdasági harcában az eredmények teljes biztosításához nem elég sem a nyers erő, sem az értelmesség, hanem kell ahhoz jókora szaktudás is. A szociális mozgalmakban elül járó német nyomdászok ezt tudják, s minden lehető elkövetnek arra nézvést, hogy szaktudásuk mentől magasabb fokozatig eljárnak. Tudják és érzik, hogy micsoda veszedelem származhatnék gazdasági szervezetükre nézve is abból, ha egyesek kiváló szakképzettsége mellett a többség szaktudása szinte a semmivel volna egyenlő.

Budapestén a nyomdai munkásság kivívta eredmények biztosítását célzó ezt a munkát a Könyvnyomdászok Szakköre végzi. Kiadványaival s szaktanfolyamaival közel kétezer szaktársat sikerült immár kebelébe tömörítenie, s a benne uralkodó szaktársias szellem minden tekintetben mintaszerűnek mondható.

Az országosítás eszméje már két esztendő előtt is fölmerült, s akkoriban bizottságot is küldött ki a Kör a kérdés tanulmányozására és az új alapszabályok kidolgozására. A bizottság érintkezésbe lépett a központi szervező bizottsággal, valamint a Szakegyesület vezetésével, s együttesen szerkesztették meg azt a statutumtervezetet, amely majd hogy nem szóról-

szóra megegyezik a mult füzetünkben közölt indítvány szövegével. Az alapszabálytervezetet külső körülmények miatt nem lehetett korábban benyújtani, de most már időszerűnek nevezhető az, sőt mi több: véleményünk szerint ezen fordul meg a Szakkör további rohamos fejlődése s a nyomdászszervezetben őt megillető helynek teljes mértékben való betöltése.

Szakkörünk választmányá letárgyalta s általánosságban elfogadta az indítványt, csupán jelentéktlenebb, a dolog lényegét nem érintő változtatásokat téve rajta, s így ajánlva elfogadásra azt a közgyűlésnek.

Egy dolog azonban félreértésre adhat alkalmat. A választmány ajánlotta módosításban nincsen szó a Magyar Nyomdászok Évkönyve kiadásáról, ami esetleg kapóra jöhet bizonyos köröknek, akik éppen e miatt nem tudnak a Szakkör kiadványaival eredményesen konkurrálni. Már a tavalyi közgyűlésen is megtörtént, hogy belelovalták egyik-másik szaktársunkat egy az Évkönyv megszüntetésére irányuló indítvány megtételébe, de mert nagyon is kilátszott a lólab: a közgyűlés napirendre tért az indítvány fölött.

Nem lehetetlen, hogy mostani közgyűlésünkön megint előáll valaki ilyesforma javaslattal, de a szaktársak többségének bizonyára jobban a szívéhez van növe a negyedszázados tisztos multra visszatekintő Évkönyv, mintsem hogy csak amúgy ötletszerűen, Húbele Balázs módjára kimondanák a megszüntetését.

E helyett talán inkább a fejlesztéséről, szebbétételéről lehetne szó. Éppen úgy a Grafikai Szemle illetőleg is. Az országosítás életbe lépte bizonyosan meg fogja adni a szebbétételhez szükséges eszközöket.

Nagy reményekkel nézünk az országosítás elé. A szakoktatásnak és általában a szakkal való tördésnek olyan széles alapokon való elhelyezkedését várjuk tőle, hogy idővel talán nem lesz város, ahol a józavalló szervezett nyomdai munkás ne találna a Szakegyesülettel testvériesült Szakkörben elég alkalmat ahhoz, hogy egyoldalú s gyöngye szakképzettségét egészen általánossá s európai színvonalúvá fejlessze.

Reflexiók a mesterszedésről meg egyebekről.

A sokszorosító iparnál a lehető legtermészetesebb valami az elméleti, gyakorlati s esztétikai szabályozó készségtelenség és tudás. Az ösztön törekvése, a túlcsepő elme művészi alkotása kétségtelenül értékes, de a művészi ihletet csak a tudás állandósíthatja.

A könyvnyomtatás elmélete, gyakorlata és esztétikája bámulatos rövid időközökben új irányokat, új formát és új izlést teremtett. Azonban egyik ágazatnak sincs se vége, se hossza; nem mutatkozik semmiféle egységesség vagy megállapodás. Ha sokáig így tart ez az állapot, úgy fogunk járni véle, mint az az ember, aki be akarván utazni a világot, ment, ment, míg végre oda jutott, ahonnan elindult. Mert meg vagyon írva, hogy ami fokozatos gyorsasággal válik tökéletesebbé, az fokozatos gyorsasággal is fog majdan elveszni. Vagyis ami gyöngye volt kezdetül fogva, sohasem válhatik teljesen erőssé. Hasztalan mondjuk azt, hogy ez vagy az megnőtt, megváltozott. Bizonyos tekintetben a régi maradt; előbbi állapotával egészen nem szakíthat, bármekkora mértékben átalakuljon is.

A modern művészet áramlatait, mint gyakran ismétlődő tünetet, frappánsul látjuk mindenütt megnyilatkozni. A magyar nyomdász-ság zömét e forradalmi ujtásláz hatja át. Csak úgy burjánzik a gondolat-nélküli, jól begyakorolt utánzás, s termi képtelen alkotásait. A könyvnyomtatás elemi, alapvető munkáját: az anyag megmunkálását, a szerkezet és formák szerepét, egymáshoz való viszonyát csak kevesen firtatják, kevesen ismerik, de meg nem is tartják szükségesnek ismerni. Pedig előbb ezeket kell megtanulnunk, hogy perfect művet produkálhassunk.

Ma nem úgy van, mint hajdan, mikor a könyvnyomtatók tudósok, művészek voltak, s a könyvnyomtatás létráján mindig fölmentek egy bizonyos fokig. Most könyvnyomtató lehet boldog-boldogtalan, csak pénze legyen hozzá. Ma a nyomdalpar csak üzlet, s nekünk gyárilag kell dolgoznunk. E mellett a hazánk vidéki városaiban — különösen a kisebbekben — élő nyomdász-ság a műveltség és szakképzettség igen alacsony színvonalán áll. Ha tehát a fővárosban túlzott mértékben burjánoznak a szertelen nyomdatermékek, akkor a vidéki nyomdász-ember, aki méltányló fogadtatásban részesíti s mintául használja föl azokat, hasonló hibák útvesztőibe téved.

Külföldön a modern nyomdász-művészet már rég igen rokonszenves, közkeletű, mert elismert törekvések, hivatalos s megállapodás szerinti sémákkal rendelkeznek. Hazarészünk könyvnyomtatói minden rosszul sikerült és bizarr bolondságot ennek neveznek. Jelenségek, tények, bizonyítékok szólnak ellenünk. A mai dekorációk nemzetközi stíljé, avatag készíttési sablonjai kétségtelenül nagyon rászorúlnak az ujtásra. Friss és alkotó erejű művészi szellem, amely megszabadíthat bennünket a nyomdatermékeknél manap használt különféle dekorációk illuzió-rontó hatásától.

Igen könnyű volna a könyvnyomtatásról a legkellemetlenebb dolgok egész halmazát elmondani. Az izléstelenséget a kiválasztásban és művészetben. De az ember ne döngessen olyan dolgot, ami már le van döntve, hacsak azt nem reméli talán, hogy az ütessel megint talpra állíthatja. És a mi elite szakunk rozzant állapotban van, különösen a vidéken nagyon mélyre lehanyatlott. De én hiszek a renaissanceban.

Már most az a kérdés, miáltal és hogyan lehet az

alapot megteremteni, hogy azon tovább építhessünk. A könyvnyomtatásnak mint mesterségnek, mint a művészet és irodalom szolgálatára való gépezetnek reformja által. Ha ezt végbeviszük, ha a könyvnyomtatás a mehanizmus mesterműve lesz, ha majd kitalált bizonyos technikát: akkor maga fogja kifejteni önmagából teremtő művészetét. Ebben van neki a magva, aminek csak helyes ápolására lesz szüksége. De kifejteni azt a kérdést, hogy a mesterség miként fejlődhetik önálló és teremtő művészté: hosszasan tartana, hogysem itt belebocsátkozhassunk. Már akadnak nyomdász-emberek, akik a magyar helyesírást akarják reformálni. Némelyek reformálni szeretnék a címlapszedést, mások a magyar díszítő sílust. Mindezeknek van némi értékük. De az első, amit be kell látni, az, hogy csekély vagy éppen semmi sikert sem érhetünk el, ha a könyvnyomtatásnak egyetlen ágazatát reformáljuk, a nélkül, hogy ugyanakkor és ugyanabban a szakmában valamennyi mesterséget reformálnánk. Az egész nyomdász-művészet és ennek a művészetnek a renaissance-a teljesen attól függ, hogy mennyire vagyunk képesek mindezt belátni. A könyvnyomtatás — mint említém — többféle ágazatra oszlik; ilyenek a könyvszedés, táblázatszedés, meghívó, levélfej, cégkártyák szedése, nyomtatás stb. Ezekhez járul: helyesírás, szabadkézi és ékítményes rajz, tipográfiai vázlatkészítés, alapnyomati lemezek vésése, a festékek sajátosságai és festékeverés, többszínű nyomtatás, stereotípiá stb. Ezért alapjában meg kell érteni, hogy *egész reformra* és nem *részleges reformra* van szükségünk. Továbbá tisztában kell lennünk azzal is, hogy *minden egyes rész, minden egyes mesterség* direkt befolyást gyakorol a nyomdász-mesterség *valamennyi többi részire*, és semmi eredményt sem lehet elérni esetleges, egyenlőtlen reformokkal, hanem csak rendszeres haladással. Ezért a nyomdász-művészet reformja végkövetkeztéseiben csupán azoknak a művészi éleslátással és fejlett izléssel rendelkező egyéneknek sikerülhet, kik tapasztalatokat szereztek a könyvnyomtatás valamennyi mesterségében, s reformeszméikkel, tettel és szóval, elméleti és gyakorlati uton igyekeztek propagandát csinálni, mindenütt termékeny hatást érve el, s azokat folyton szorgalmasan tanulmányozták. Ezek pedig csakis nagy tapasztaltságú szakemberek lehetnek.

Ha képzett nyomdász-emberek vállalják magukra a könyvnyomtatás reformjának vezetését, akkor, mivel jobb szakemberek pályatársaiknál, természetes ösztönük vezeti rá, hogy önmagukat tegyék az össznyomdász-ság központjává. És jelesebbjeink képesek lesznek a könyvnyomtatás elméleti, gyakorlati és esztétikai anyagának valamennyi részén uralkodni. Minden anyagot úgy alkalmaznak, amint arra az illető anyag sajátos tulajdonságainál fogva a legjobban megfelelő.

Ha a könyvnyomtatás elmélete, gyakorlata s esztétikájának helyes fölhasználását föl tudjuk fogni, mestertfogásait elsajátítani, akkor fokozatosan mestereivé válunk művészi iparunknak. És az *igazi tökéletesség* mindennél erősebben fog kifejlődni. Akkor majd a könyvnyomtatás vissza fogja nyerni jogait, s minden munkája *önállóan* fog jelentkezni, mint *alkotó művészeté*. Mert művészi alkotásnál fő dolog, ami lényegbe vágó: az *egység*, s ezt az egységet kell mindenek előtt elérnünk.

R. Tóth József.

A bécsi grafikai főiskola tanítási eredményei.

A Könyvnyomdászok Szakköre február 28-iki főolvasó-ülésén *Werner Jenő* szaktársunk bemutatta a bécsi grafikai főiskola tavalyi munkáinak gyűjteményét, s egyszersmind igen alapos szakelőadást tartott a gyűjtemény művészeti és szaktechnikai értékéről, s a bennük megnyilatkozó szakoktatási elvekről is.

Előadását egész terjedelmében nem közölhetjük, mert ahhoz a kiállított anyag legalább egy részének a bemutatása is szükséges volna. Közöljük azonban belőle azokat a részleteket, amelyek minden különbözőbb illusztrálás és példalóldás nélkül is megérthetők.

A gyűjtemény — mondá *Werner* szaktárs — ránk nézve is becses, mert mindegyikünk jól tudja, hogy Szakkörünk szinte lázas tevékenységet fejt ki a szakoktatásnak minél szélesebb alapokra fektetése érdekében, s éppen ezért jól vehetjük hasznát, ha a kritika szemüvegén keresztül nézzük. A mutatkozó előnyöket aztán értékesítenünk is kell a szakoktatásnál.

A gyűjteményt könnyebb megértés okáért két csoportra osztjuk: a tisztán nyomtatástechnikai csoportra, s a szedésgyakorlatok és nyomtatásuk csoportjára.

Az első csoportban találunk egyszerű és szemcsés autotípiákat, duplex-autotípiákat, autotípiákat egy vagy több alányomatott alappal, végül pedig háromszintű nyomtatásokat. A kisiskolák legnagyobb része a világhírű Angerer & Göschl, valamint a nem kevésbé előnyösen ismert Löwy cég műintézetéből kerültek ki. A szemcsés autókat a bécsi Krampolek készítette.

A gyűjteményben rögtön kiválik két háromszintűnyomat (»Haus und Hof« és »Im Schilf«). Az előbbi más kép, amely a színek teljes harmóniájával ügyesen adja vissza azok természetességét. Az alapnyomatokkal nyomtatott, valamint a kettős autotípiák meg szimplex autók közt egyaránt vannak kitűnően sikerült munkák. Az egész ábragyűjteményt méltóképpen fejezi be az a dupla tizes íven nyomtatott harminckéti darab autotípiák, mely munka valószínűleg arra van hivatva, hogy a bécsi grafikai szakiskolának egyéb téren mutatkozó gyöngességét kiegyenlítsse.

Ezt a szép gyűjteményt végignézve, megállapíthatjuk, hogy azok a bécsi iparművészek, kik legfontosabb feladatuknak tekintik a grafikai munkásokat a szép-művészeti megértés iránt fogékonytá tenni a szép-művészet népszerűsítése érdekében: méltán büszkéi-kedhetnek a bécsi grafikai szakiskolából kikerült növendékek munkáival, mert törekvésüket teljes siker koronázza. Minden egyes kép, mely előttünk fekszik, a legteljesebb megértést igazolja. Minden egyes ábrán a legteljesebb összhang. Nincs itten darabolás. Nincs itten szaggatottság, mely a szemet bántaná; minden egybeforr a kiválasztott s kellőképpen kiemelt vezéralakok körül, s így a legegységesebb egészként áll előttünk. Az emberek megtanultak tehát a maguk szemével látni, s a látottakat biztos kézzel kifejezni. Ha pedig már idáig eljutottak, akkor innentől kezdve már szuverenül válogathatják meg maguknak a fejőmár további útját. Az egyéniségük pedig ha erőteljes, elvezeti mindegyiket rövidesen a maga saját stílusához. Ezért megbecsülhetetlen kelléke az ábranyomó gépmesternek a helyesen kifejlesztett látási érzék, párosulva természetesen a művészeti megértéssel is.

Most pedig térjünk át a gyűjtemény második csoportjára, a szedésgyakorlatokra s azok nyomtatására. Sajátságosnak fog tetszeni, hogy ama jó véleményün-

ket, melyet a nyomtatástechnikai eredmények belőlünk kicsaltak: lassan-lassan el kell ejtenünk, ha ép olyan szigorú kritikával fogadjuk a szedésgyakorlatokat, mint az ábranyomtatás eredményét. De mi nem akarunk igaztalan bírálatot mondani, s azért a szedések eredményét mennyiségileg is figyelembe véve, arányosítani fogjuk a végeredményt. — Konstatálni kívánom, hogy mennyiségileg az iskola kétségtelenül szép eredményt ért el. Nem csekélység egy év alatt ennyi mindenféle munkát növendékekkel elkészíttetni. De én jól tudom, hogy szaktársaim mást is láttak a gyűjteményben, nemcsak a nyomtatványok sokaságát, a gyűjteményszerítést arra, hogy ne udvariaskodjam, hanem hogy elmondjam azt, amit én is látok. Látom pedig azt, hogy a bécsi grafikai szakiskolában még mindig meglehetősen egyoldalú az oktatás azért, mert a jó szedésre aránytalanul kevesebb súlyt fektetnek, mint a jó nyomtatásra. Ez szinte érthetetlen. Pedig nagyon helytelen dolog, mert rossz szedésről nem lehet jó eredménnyel nyomtatni, nem lehet igazán értékeset alkotni. A művészi fölfogásnak érvényt kell szerezni a szedéstechnika terén is, nemcsak az ábrák nyomtatásánál; mert egy jól sikerült könyvlap vagy egyéb merkantilis nyomtatvány lehet ép oly művészi becsű, mint a legjobban sikerült Rembrandt-rézkarcsok sokszorosítása. Ennek az elérése nem tartozik a lehetetlen dolgok birodalmába; csupán a tanítási elv, tanítási módszer megváltoztatásától és a tanfolyamok gondosabb vezetésétől függ. A bécsi grafikai főiskola még mindig abban a hibában szenved, hogy tanítási elvénél a gyakorlati mindennapos életet figyelembe nem veszi, s azt gondolja, hogy iskolájában megteremtí az ideális nyomdászt, aki tökéletes szedő, tökéletes gépmester, tökéletes öntő, rajzoló, kemigrafus stb. Az iskolának karöltve kell haladnia a gyakorlattal, az étellel; mert az eleven életre nem lehet ráerőszakolni semmit sem. Éppenséggel semmit. Az ilyen ideális nyomdászra pedig a gyakorlatban nincs is szükség. Ellenben szükség van jó szedőre, jó gépmesterre stb., stb., kik aztán együttesen képesek igazán elsőrendűt produkálni. Budapestesen például éppen szakunk színvonalának emelése érdekében az árszabállyal, tehát intézményesen meg lett szüntetve a »schweizerdegen«-rendszer, s ezért például nálunk teljesen céltalan is volna ez az oktatási rendszer. Ebben a tekintetben a mi berendezkedésünk bizonybizony követésre méltó alapelvül szolgálhat más országoknak is. — A gondosabb vezetést úgy értelmezem, hogy nem szabadna tartózkodni didaktikai munkától sem. A tanárok legyenek esztétikusok, s mint ilyenek nézzenek meg lelkiismeretesen minden egyes szedést, s mondják meg, hogy ez jó, ez pedig rossz. Magyarazzák meg: miért jó, miért rossz. Megvan ennek az a jó eredménye, hogy a hallgatók kevésbé jártas része ismereteit szaporítja, közelebb férkőzik a szak megismeréséhez, megértéséhez. Ez a pedagógiai eredmény megéri a rája fordított fáradságot.

Összegezve a szedésgyűjteményről elmondottakat, azt hiszem nem esem túlzásba, ha azt mondom, hogy az eredmény meglehetősen. Persze az olyan tekintélyes intézetnek, mint aminő a bécsi grafikai főiskola: a közepesnél nagyobb eredményt kellene elérnie. Ez pedig egy kis jóakarattal és igyekezéssel a jövő esztendőben — bátran remélhetjük — sikerülni is fog.

Ipari megbetegedések a könyvnyomtatásban.

Szinte már a köztudatba is átment, hogy a betűszedés egyike a legegészségtelenebb foglalkozásoknak. A laikus ember általában azt hiszi, hogy a betűről lecsiszolódnak az ólompor szerte terjedő a nyomda levegőjében, s onnan beszívás útján a szedő tüdejére rakódik. A tudomány azonban kiderítette, hogy az ólompor szállongásának a hipotézise nem igaz, mert annyira súlyos ez a por, hogy még a szekrény kifűvásakor is legföljebb ha néhány centiméternyire emelkedhetik. A tüdővész okozása szempontjából tehát az ólomporoknak egyáltalában nincsen szerepe, hanem helyette annál jelentékenyebb szerepet játszanak abban a nyomdai helyiségek zsúfoltsága, szellőzetlensége és piszkossága, no meg talán nem kis mértékben szaktársaink egymásikának észszerűtlen életmódja is. Ha meggondoljuk, hogy a betűszedők némelyike még a szabad idejét is folytonosan zárt levegőben tölti: nem csodálkozhatunk, hogy a proletárbetegség ép a mi sorainkban pusztít oly rettenetesen. Hozzájárul még mindehhez az is, hogy a szülők főképpen a gyöngébb gyermekeiket adják a betűszedői pályára, úgy okoskodván, hogy ez valami végtelenül könnyű mesterség.

A bécsi és brünni könyvnyomtatók grémiuma már jó ideje bevezette azt a szokást, hogy a főlvételre jelentkező nyomdászinasokat orvosilag megvizsgálta. Ez a vizsgálat a tüdő, láb meg a szemek állapotának konstataálására szorítkozik; az általános testi gyöngeség nem ok a visszautasításra. Mindamellát a főlvételre jelentkezőknek átlag tíz százalékát utasítják tüdő-affektusok vagy a szem gyöngje volta miatt vissza. Ezt a rendszert talán nem ártana minálunk is meghonosítani. Mindenesetre megválogatás nagyban hozzájárulna ahhoz, hogy anyaegyesületünk kiadásai lejjebb szállíttassanak.

A könyvnyomtatásbeli ipari betegségek száma a »nyomdászbetegség«-nek nevezett tüdővészen kívül is jókora. A segéd munkások körében például a formák és hengerek mosásához használt terpentín okoz különböző bőrbajokat; a szedőknél meg a nyomóknál pedig a hosszas egy helyben való álldogálás idéz elő lúdtalpúságot meg görcsereket; a gyakran hiányos világtítás és az olvasás közben megfeszített figyelem végül a szemét viseli meg a betűszedőknek. Az öntőknél meg a stereotípöröknél a szerte freccsegő ólom okoz sérüléseket, s azonkívül ez iparág munkásai a gyors hőmérsékleti változások következtében is sok mindenféle betegségnek vannak — főképp télen — kitéve. Ártalmasak különben az egészségükre nézve

azok a gőzök is, amelyek a fém olvasztásakor keletkeznek. Ilyen például az akrolein-gőz, amely a rozszul tisztított avagy már többszörösen használt betűfém olvasztásakor fejlődik ki nagyobb mennyiségben.

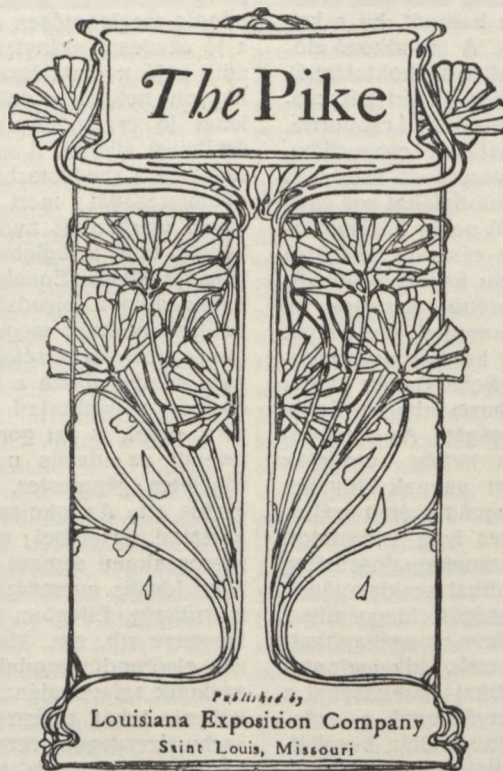
Szoros értelemben vett ipari betegségeink között azonban az ólommérgezés játsza a legfő szerepet. Régebben nem sokat törődtünk ezzel a kínos nyavalyával, főképpen azért, mert olyan különböző lehetnek a tünetei, hogy a tulajdonképpeni kórokozó megállapítása sok esetben nehéz dolog. Egy angolországi hivatalos kimutatás szerint következőképpen oszlanak meg a kórtünetek: a gyomor megbetegedései 677 esetben, vérszegénység 105, főfájás 38, bénulások

98, agybántalmak 25, reumatikus bántalmak 48. Már ebből a kis tünettölsorolásból is kétségtelen, hogy mennyi tévedéssel járhat az ólommérgezés diagnózisának a megállapítása, s mennyi lehet az olyan eset, amikor a betegség okozóját nem ismerik föl. Különböztet két bécsvárosi orvosnak, Sternbergnek és Telekynek a vitája elég meggyőzően bizonyítja ez állításunk igaz voltát. Sternberg azt mondja, hogy az ólommérgezési esetek távolról sem olyan gyakoriak az iparunkban, mint azt rebesgetik, Teleky Lajos dr. pedig vele szemben utal arra a körülményre, hogy az emésztő szervek és a vese megbetegedései a nyomdászok körében általában gyakoribbak, mint egyéb iparágaknál, ami pedig meglehetősen valószínűséggel az ólommal való munkálkodásra vezethető vissza.

A bécsi grémium hétezer tagot számláló betegsegítő pénztáránál statisztikát állítottak össze a tagok ólom okozta megbetegedéseiről.

E szerint a statisztika szerint esztendőnkint egy-egy ólommérgezési eset számítható kilenc öntődei munkásnőre, tizenöt betűöntőre, harmincöt szedőre, negyven nyomóra s gépmesterre, hatvannal segéd munkásra és kétszázhatvanöt berakással foglalkozó nyomdai munkásnőre.

Kétségtelen dolog, hogy iparunkban meglehetősen rosszak az egészségügyi viszonyok, de nagyban enyhíthetnők a bajt a magunk észszerű életmódjával. Töltsük a szabad időnkét lehetőleg künn, a város falain kívül, erdős, pázsitos helyeken; a vendéglők és kávéházak legfő közvefőt helyei a tuberkulotikus ragályozásnak. Egy-egy kellemesen, italozás nélkül eltöltött vasárnap a szabadban: egész hétre föl képes üdíteni a fáradt nyomdász-embert. Fontos ezenkívül a kellő testi pihenés is. A szellemi és fizikai munkát végző betűszedőknek még a nyolc órai alvás sem igen elég. Igyekezzünk tehát sokat, mentől többet aludni.

Térelosztás és margó-viszonyok a könyvekben.

Betűszedőink óriási többségének az a gyöngéje, hogy nem tud bánni a rendelkezésére álló térrel, vagyis nincs meg a kellő térérzéke. Akcendenciáinknak is általában az a legfő hibájuk, hogy a szöveg meg a dísz elhelyezése nagyon egyenletes, szinte monoton, s az esetleg üresen maradó tér dekoratívra való fölhasználására csak ritkán gondol a szedőjük. Más

szóval: a legtöbb betűszedő elengedhetetlen föladata-nak tartja, hogy a papiros síkját egészen telehintse szöveggel, s ha kevés a szöveg meg viszonylag kicsiny a betű: ritkítsa azt a végtelenségig. Ez a fő oka nyomtatványaink erőtlenségének, stílustalanságának. Pedig a ma használatos anyaggal is lehetne dekoratív hatású, stílusos és szép dolgokat produkálni.

Az üres térnek a könyvek előállításában is megvan a maga szerepe, még pedig a margó képeben. A hibásan alkalmazott, vagy a könyvkötő által elvágott margó a legszebb könyv hatását is tönkre teheti, amire napról-napra seregestül találhatunk példákat.

A margó helyes alkalmazása egyik jelentős eszköze a dekoratív egység elérésének a tipográfiai munkákon, s mint az egységesség elvét, úgy a helyes margó-viszonyokra való ügyelés szükségességét is nem egymástól meg a közvetlen elődeinktől tudtuk meg, hanem azoktól a művészekből és esztétikusoktól, akik életük egyik főadatává tették a nyomdászat iparművészetté reformálását. *Morris Vilmos* s tanítványa *Crane Walter* voltak e mozgalomnak megindítói, s tanműhelyünk megalapítója és vezetője *Czakó Elemér dr.* közvetítette hozzánk az ő elveiket. »A könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészete« című munkájában ő írta ezeket a modern nyomdász hiszekegyéül alkalmas sorokat: »A betűk ne éljenek különálló életet, ne csoportosuljanak csak szavakba, hanem mint jó közkatonának: szolgálják az egész érdekét. Egy oldal képezzen egy

testet, egy egyént. Sőt mivel a könyvoldalnak házastársa is van, akivel szakadásig egybefűzetett: társához, a szemközti oldalhoz is igazodnia kell. Két oldal képezzen egy párt; ne üssék egymást; egyik se beszéljen nagyobb hangon, mint a másik; se ne öltözködjék cifrábban; hanem békés, egyetértő és harmónikus életet éljenek. A szép könyvben, bárhol nyissuk

is ki, mindenütt ily házaspárra kell az olvasónak akadni.«

Czakó dr. úr szíveségéből be is mutatunk ezen az oldalon néhány oly vázlatot, melyek a szövegnek és dísznek különféle elhelyezési módjait mutatják *Morris* és *Crane* után. A vázlatok világosan mutatják, hogy mennyire szükséges a szemközti kolumnának mintegy házastársi viszonyának a hangsúlyozása már a margó által is.

Morris is, *Crane* is a régi könyvnyomtatók műveit tekintették továbbfejlesztendő példaképpen. A nyitott könyv két kolumnáját összefűzve toltatták, mint ahogy az a mai nyomdászoknál általában szokásban van, és szélről meg alulról nagyobbra szabták a margót. *Morris* szerint a legelső tipográfusok arany szabálya az volt, hogy a kötőhöz, kapitális, oldalsó s alsó margó sorrendben egy - egy ötödnyivel nagyobbjék.

Ha nem is valami abszolút pontossággal, de legalább megközelítően az angol művészek is betartották ezeket az arányokat, mint azt a fentebb látható vázlatok kitűnően szemlélhetőleg bizonyítják.

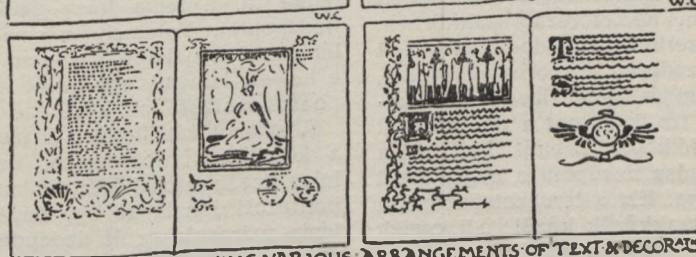
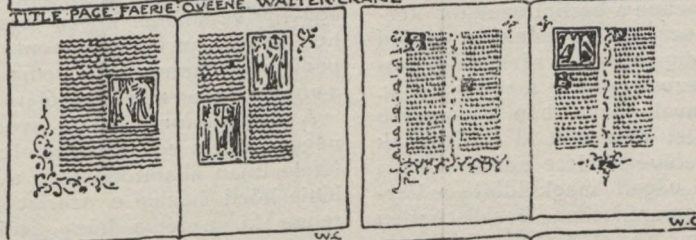
De nemcsak a margó-megállapításra vonatkozólag meríthetünk e vázlatokból tanulságot, hanem a dísznek, illusztrációnak elhelyezését, a kolumnák négyesgesítését stb. illetőleg is. Betű, iniciálé és illusztráció: mind-mind tömör egységbe olvad össze ezeken a vázlatokon. A nyomdász jól teszi, ha követendő példaképpen tekinti őket. Bár tagadhatatlan, hogy a betűnek húsa, klisének szögezett párkánya gyakran nagy akadálya a szedéskép egységességének,

OPEN FOLIO BOOK TO SHOW PROPORTIONS OF TYPE PAGE & MARGIN KELMSCOTT PRESS WILLIAM MORRIS

TITLE PAGE FAERIE QUEENE WALTER CRANE

PAGE PLANS SHOWING VARIOUS ARRANGEMENTS OF TEXT & DECORATION

Fölfelé vagy lefelé fusson-e a könyvgerinc címe?

Sokat vitatkoztak már erről a kérdésről, s általában az ilyenkor a mellékkérdés, hogy a könyvtár magasabban fekvő polcaira avagy alacsonyabba kerül-e majdan a könyv; az előbbi esetben alulról fölfelé, az utóbbiban fölülről lefelé kellene futnia a gerinc-címnek, hogy kényelmesen olvasható legyen. Ez a nézet meglehetősen tarthatatlan, amennyiben logikus következménye az volna a dolognak, hogy a borítékok felét ilyen, másik felét pedig amolyan gerinc-címmel lássuk el, s a könyvkereskedő minden esetben megkérdezze a vevőt, hogy a szemmagasság alatt vagy fölött akarja-e a könyvét tartani. Ez természetesen képtelenség, de viszont az is igaz, hogy minden rendszerető könyvkedvelőnek rosszul esik látnia, ha könyvein nem egyformán futnak a gerinc-címek.

A külföldi szakirodalomban újabban ismét heves vita folyik a gerinc-cím elhelyezéséről, s amennyiben eddig konstatálható, a szakemberek többsége a címnek fölülről lefelé futtatása mellett foglalt állást.

Az ezt támogató érvek a következőkben foglalhatók össze: Ha a könyvet asztalra vagy egyébbűvé tesszük, úgy hogy a címével fölfelé, vagyis természetes helyzetben legyen: a gerinc-címet a feje tetejére állítva látjuk magunk előtt, ha azt az eddig túlnyomóan követett szokás szerint alulról fölfelé nyomtatták. Míg a fölülről alafelé nyomtatott címet kitűnően olvashatjuk ebben az esetben. Már pedig a könyvtárak nagy részében az időszakonként megjelenő folyóiratokat egymásra rakogatva szokták összegyűjteni. De ezenkívül is van argumentum, amely a gerinc-címnek fölülről lefelé való futtatása mellett szól. Ha ugyanis a könyvtár felső polcain a könyvek nem állnak függőlegesen, hanem egynéhány könyvnek a kiadása révén megdülnek: a fölülről lefelé futtatott cím már legalább is olyan jól olvasható, mint az alulról fölfelé futó. Mentől nagyobb a megdülés szöge, annál könnyebben olvashatjuk az előbbi fajta címet. S ezért úgy látszik előnyösebb annak a használata.

A rézléniák képvastagságának egyöntetűsége.

Tavalyi évfolyamunkban többször szóltunk már e tárgyról, s Bozsik István szaktársunk is megismertette Évkönyvünk idei kötetében az ez irányú törekvéseket. Azt hittük, hogy e közleményeinkkel lezártuk már a rézléniák egyöntetűvé tételének hisztórikumát, de most hirtelenében a berlini szakkör kezdeményezésére nagy változások történtek az eredeti tervezetben, másrészt pedig a német rézlénia-gyárosoknak is sikerült erre nézve egyelőre megegyezniük.

A berliniek szakköre tavaly júniusában hosszabb tárgyalások után tervezetet dolgozott ki a rézléniák képvastagságának egyöntetűvé tételére nézve, s ezt a tervezetet véleményadás végett megküldötte a Verband der Deutschen Typographischen Gesellschaften kebelébe tartozó valamennyi németországi szakkörnek.

A berliniek javaslata szerint egy tizedpont lett volna a finom lénia, három tizedpont az ornamensvonal, öt tizedpont a tompafinom és nyolc tizedpont a vastagabbik ornamensvonal, tíz tizedpont a nyolcadpetit fekete és a negyedpetit félkövér, tizenöt tizedpont a háromnegyed kövér és húsz tizedpont a negyedpetit kövér vonal képvastagsága. Ezt a tervezetet azonban csak kettő fogadta el a szakkörök közül; a lipcsei és hamburgiak két tizedpontosnak óhajtják a finom lénia és az ornamensvonalakat egészen elejtik; a stuttgartiak a tompafinom vonalak képvastagságát hat tizedpontban kívánják megállapítani; a frankfurtiak végül egy nyolcadpontra tervezik a finom vonalat, negyedpontra a tompafinomat, félpontra a nyolcadpetites félkövérrel s egy pontra a negyedpetit félkövérrel.

A berlini szakkör technikai bizottsága mindezeket a véleményeket alaposan meghánya-vetette, s végül az eredeti tervezetnek megváltoztatásával a következő pontokban állapodott meg: a) A finom lénia képvastagsága legyen két tizedpont már csak azért is, mert a szakkörök többsége mellette nyilatkozott; különben is a ma használatban levő finom vonalak jobbra ilyenforma vastagságúak. b) A tompafinom lénia legyen öt tizedpont képvastagságú. c) Az ornamens-

vonalaké nyolc, illetőleg hét és fél tizedpont. d) A nyolcadpetit kövér vagy negyedpetit félkövér léniaé tíz tizedpont. e) A negyedpetites háromnegyedkövér vonalé tizenöt tizedpont. f) A negyedpetit kövér vonalé végül húsz tizedpont. g) A kettősfinom lénia egy-egy vonalának képvastagsága a finom vonalakéhoz hasonlóan két tizedpont. h) A pontozott lénia ké pedig ugyanannyi, még pedig olyan beosztással, hogy a vonal minden négy cicerójára huszonegy pont essék.

A kettősfinom lénia képnyomtatását egy finom negyedpetit s egy finom nyolcadpetit vonalnak összetétele útján állapította meg a berlini szakkör. A két lénia közti hézag e szerint tizenhárom tizedpontot tenne ki, a lénia húsa pedig jobbra-balra másfél tizedpontot. Valamely normális kettős tompafinom lénianak megállapítását nem ajánlja a szakkör, de e helyett elfogad egy az öt tizedpontos és tíz tizedpontos vastagságok közé eső ú. n. ornamensvonalat.

A szignatúrát illetőleg is megvan a pozitív javaslat: a két tizedpontos finom, tíz tizedpontos félkövér, húsz tizedpontos kövér, valamint a kettősfinom meg pontozott vonalakat egy bevágással lássák el a rézlénia-gyárosok, az öt tizedpontos tompafinomakat és tizenöt tizedpontos háromnegyedkövéreket kettővel, és végül az ornamensvonalakat három bevágással.

Amíg a berlini szakkör ezt a munkát végezte, a németországi betűöntőde-tulajdonosok egyesülete sem maradt tétlen. Bizottságot küldött ki, amely kilencféle képvastagságot hozott javaslatba: egy, kettő, három, öt, hét és fél, tíz, tizenkettő és fél, tizenöt és húsz tizedpontos vastagságot. E szerint volna tehát a jövőben kétféle finom, háromféle tompafinom, egyféle félkövér, egy ötnyolcados kövér, egy háromnegyedkövér és egy negyedpetites kövér lénia. A pontozott lénianak két tizedpont volna a vastagsága, s minden negyedpetites hosszúságra esnék egy-egy pontocska. A kettősfinom vonalat azonban már csak egy tizedpontos vastagságúra tervezi a bizottság, még pedig tizenegy tizedpontnak megfelelő nyomtávolsággal.

A szikkasztó szerek használata a nyomdában.

A könnyelven szikkatívnak, vagyis szárító, illetőleg szikkasztó szereknek nevezett anyagokat elég széles körben használják gépmestereink. Talán gyakrabban is, mint kéne. Bárminő nehézség merül is föl nyomtatás közben, rögtön a festékválító szereket ragadják elő, amelyek sorába tartozik a különféle szikkatív is.

A fekete nyomdafestéknél a szikkatív használata teljesen fölösleges, föltéve, hogy a nyomdász olyanféle nyomtatványok előállítására használja a festéket, amilyenre a festékgyáros szánta. Ha tehát a fekete újságfestékkel újságpapírosra nyomtatunk, a festék még a gépnek leggyorsabb járása esetében is eléggé gyorsan szárad. Ha azonban az újságfestékkel jobban enyvezett és simított papírosra nyomtatunk: a festék megszáradása már jóval lassabban történik, s esetleg nagyobb mértékű maszatolódás is állhat elő ennek következtében. Szikkasztó szerek használata azonban alig adna ilyenkor kielégítő eredményt. Az egyetlen segítség az, ha a papíros minőségének megfelelő könnyv- vagy akcidensfestéket veszünk a munkánkhoz.

A könyvfestékek a könyvek nyomtatására használt papírosokon gyorsan megszikkadnak; keményebb, jobban enyvezett papírosra való nyomtatáshoz azonban már nem alkalmasak. Ilyen papírosokra tehát az arra való akcidensfestékekkel ajánlatos nyomtatnunk.

Az akcidenspapírosoknak olyan sokféle fajtájuk van, hogy a festékgyáros a maga fekete akcidensfestékével nem igazodhatik valamennyihez; a festék nyomtathatóságának és tartósságának a rovására menne, ha annyi szikkasztó szert keverne a festékbe, hogy az még a legkeményebb papíroson is gyorsan száradjon. Ha kicsiny a példányszám, az ilyenféle papírosra való nyomtatáskor tehát szikkatívtól használhatunk; nagyobb példányszám esetében azonban okosabban tesszük, ha a papírosból mintát küldünk be a festékgyárosnak, aki, föltéve, hogy kísérlet nélkül tudja van: könnyen ahhoz alkalmazhatja a festéket.

A festékgyáros belevonása a dologba nem csupán a száradóképeséssel, hanem a festék konzisztenciájával való igazodásnak szempontjából is ajánlatos.

Illusztráció-nyomtatáshoz használt krétázott és természetes papírosaink keménység, simaság és szívósság tekintetében nagyon különböznek egymástól. Külsőleg teljesen hasonló két krétázott papírosnak egyike például szívós és gyorsan száradó, másika pedig puha festéket kíván meg a tökéletes fődéshez.

Míg a fekete festékeknel a nagy választék miatt a legtöbb esetben fölösleges a szikkasztó szerek használata, a színes festékekkel való nyomtatáskor már annál gyakrabban van szükségünk rájuk. Igen sokszor jól tesszük, ha próbanyomtatással állapítjuk meg, hogy kell-e s mennyi szikkasztó szer kell a festékhez.

Fölmerül már most a kérdés, hogy minő szikkasztó szereket használjunk. A száraz és fehér szikkasztó por használata nem ajánlatos, mert ennek a lehető legbensőbbben kell összekeverednie a festékkel, amit a mi eszközeinkkel csak a legritkább esetben érhetünk el. A pornak a festékvályúba való belekeverése vagy a festékező hengerre szórása nem ér semmit.

A folyékony szikkatívtok közül a terpentín-olajat tartalmazó vékony folyós, barna szárító kence még ma is a leghasználatosabb, jóllehet megvan az a rossz oldala, hogy a vele kevert festékeket túlságosan szívóssá teszi. Ez a sokszor komoly beszámítás alá eső hiba arra készítette a festékgyárosokat, hogy a célnak jobban megfelelő újabb szárító kencéket állítsanak elő. Egy stuttgarti festékgyár például »gyorsan szárító kence« elnevezéssel olyan vastagon folyós, nem illanó és terpentín-olajat magában nem tartalmazó szert állított elő, amelyből legföljebb öt százaléki hozzáadás megjavíthatja a leglassabban száradó festéket. Hidegben sűrűbbé, melegben folyósabbá lesz ez a kence. Van ezenkívül még többféle kitünőbb fajtája is a folyékony szikkasztó kencéknek.

A folyékony szikkatív alkalmazásakor is ügyelnünk kell arra, hogy az a festékkel jól összekeveredjék. Egyszerűen a festékező hengerekre kennünk nem tanácsos, mert így könnyen egyenetlenül száradóvá lesz a nyomat. Fölös festékmennyiséget se keverjünk szikkatívtal, mert a maradék nagyon hamar beszárad.

A gyorsajtón előforduló balesetek megelőzése.

Köztudomású dolog, hogy Németországban szigorú törvényes rendszabályok kötelezik a könyvnyomtatót arra, hogy sajtóit védő készülékekkel lássa el. Az ilyen készülékek száma jókora, de az értékük gyakran meglehetősen problematikus: a mellett, hogy nem adnak tökéletes biztonságot, akadályozzák a gépmestert munkájában, aki ennél fogva — ha csak szerét ejtheti — használaton kívül helyezi a készüléket.

Németországban most sokat beszélnek a Sommerféle újabb rendszerű készülékről, amely úgyszólván teljesen kizárja azt, hogy a föltöltött ürtöltők leverése, festékszabályozás stb. közben a gyorsajtón balesetek fordulhassanak elő. A készülék fő része egy hálóforma gördülő redőny, amely a festékvályú alatt csavarodik a tengelyére. A gép megindítása előtt a redőnyt lehúzzák, s alsó vasrúdját közvetlenül a festékező hengerek előtt levő kettős horony egyikébe tolják. Ha már most a redőnyt a gép járása közben

kézzelel vagy valami tárggyal megérintjük: a redőny alján levő vasrúd hirtelen átugrik a másik horonyba, itt érintkezik egy a kikapcsoló és fékező szerkezettel kapcsolatban levő csappal, aminek következtében a gép rögtönösen megáll. A föltöltő arról is gondoskodott, hogy a gépet mindaddig ne lehessen megindítani, amíg a redőny nincsen leeresztve. Ha a gépmesternek a gép állása közben valami dolga akad a festékező hengerek körül, egyszerűen kihúzza a vasrúdat a hornyából, s erre a redőny önmagától szépen fölgördül. Amint látható, a szerkezet egyszerűsége mellett is úgyszólván tökéletesen kizárja a baleseteket.

A németországihoz hasonló munkásvédelmi intézkedések nálunk is elkelnének. Akárhány gépmestert ismerünk, aki kisebb-nagyobb mértékben nyomorékja annak, hogy gépeink mindeddig nincsenek fölszerelve védő készülékkel. Mert bizony minden körültekintés és óvatosság mellett is könnyen megeshetik a baj

Fragmentumok a könyvnyomtatás történelméből.

A Grafikai Szemle tavalyi évfolyamában rövid, vázlatzerű ismertetéseket közöltünk a könyvnyomtatás történetéből, különösen pedig annak kezdeti időszakából. Egyebek közt megismertettük szaktársainkkal a könyvnyomtatás külföldön való elterjedésének fő dátumait is, megemlékezve természetesen — habár röviden — a legkiválóbb úttörőknek a személyéről is.

Ezek után persze már aligha mulaszthatnók el, hogy a könyvnyomtatásnak Magyarországon való elterjedését illetőleg is ne kössük csokorba amaz adatokat, amelyek a mi tipográfiánk történetének áttekintésére és a külföldivel való összehasonlítására legalkalmasabbak. Összefoglalásunk Hess András idejéig a múlt századnak negyvenes esztendeiig terjed.

A könyvnyomtatás föltalálása idejében hadi dicsőségének tetőpontján állott Magyarország. Külső ellenség nem pusztíthatta a területét, s polgár meg paraszt egyaránt a maga békeséges munkájának élhetett. A renaissance kultúrája iránt fogékony Mátyás király pedig főiskolákat s ezeken kívül Budán Bibliotheca Corviniana elnevezéssel világra szóló könyvtárt alapított. Tudomány szeretében osztoztak a körülötte élő nemes urak és főpapok is, s az utóbbiak egyike, *Karai László* budai prépost, a király alkancellárja, hívta meg 1472 körül *Hess András* velencei könyvnyomtatót Budára, kétezer ezüst forintot költve az akkori viszonyok közt nagy nyomda felszerelésére.

Magyarország a könyvnyomtatás bevezetése tekintetében több nagy nyugati államot megelőzött, mint azt a könyvnyomtatásnak a világban való elterjedését mutató következő kronológiai táblázat is bizonyítja:

1. Mainz 1450	24. Hamburg 1491
2. Strassburg 1460	25. Krakó 1491
3. Róma 1465	26. Madrid 1499
4. Augsburg 1468	27. Zürich 1504
5. Basel 1468	28. M.-Frankfurt 1513
6. Pilsen 1468	29. <i>Brassó</i> 1534
7. Milano 1469	30. Berlin 1539
8. Velence 1469	31. <i>Kolozsvár</i> 1550
9. Párizs 1470	32. Moszkva 1553
10. Firenze 1471	33. <i>Debrecen</i> 1560
11. Nápoly 1471	34. Varsó 1580
12. <i>Buda</i> 1472	35. Lemberg 1593
13. Lyon 1473	36. Kijev 1618
14. Utrecht 1473	37. Boston 1676
15. Antwerpen 1476	38. Philadelphia 1686
16. Brüsszel 1476	39. Bukarest 1690
17. Genf 1478	40. New York 1693
18. Prága 1478	41. Kalkutta 1778
19. London 1480	42. Buenos Ayres 1789
20. Lipcse 1481	42. Bombay 1792
21. Bécs 1482	44. Kairó 1798
22. München 1482	45. Athén 1822
23. Stockholm 1483	46. Odessza 1825

A fentebbi kis táblázatban elősoroltunk negyvenhat olyan várost, amelynek nyomdaipara jelentékeny kulturális hatással volt vagy van egész országokra vagy országrészekre. Mindenesetre jól esik látnunk, hogy Buda nyomdaalapítás dolgában megelőzte a híres kulturvárosokat: Londont, Lipcsét meg Bécsét is.

A budai nyomdán kívül nem volt a tizenötödik században tipográfiai műhely Magyarországon. 1473 óta erről sem találunk többé adatot. Egyetlen bizto-

san ott nyomtatott munka az 1473 június 5-ikén befejezett hatvanhét-oldalas »Chronica Hungarorum«.

Ha Magyarországon nem is, de a külföldön szép számmal dolgoztak a tizenötödik században magyar könyvnyomtatók. Így *Szebeni Tamás* (Mantova 1472—1481), *Feketealmi Holló András* (Velence 1476—86), *Erdélyi Bernát* (Padova 1478), *Dalmatinus György* (Velence 1480), *Feketealmi Márton* (Velence 1481), *Magyar Péter* (Lyon 1482), *Garay Simon* (Velence 1491), *Basay Ungarus* (Cremona 1494). Ezek a honfitársaink a külföldön tanulhatták a mesterségüket.

A tizenhatodik század első harmadában még nem volt nyomda Magyarországon. Csak a protestantizmus terjedtével állott be e tekintetben lendület. A magyarországi nyomdahelyek e században a következők:

1. Brassó (Honterus János) 1534
2. Ujsziget (Erdősi János, majd Abádi Benedek) 1536
3. Kolozsvár (Heltai Gáspár meg Hoffgreff György, később ifj. Heltai Gáspár) 1550
4. Magyar-Óvár (Huszár Gál) 1558
5. Debrecen (Huszár Gál, majd Hoffhalter Ráfael) 1560
6. Nagyvárad (Hoffhalter Ráfael és Hoffhalter Rudolf) 1566
7. Gyulafehérvár (Hoffhalter Ráfael és Hoffhalter Rudolf) 1567
8. Abrudbánya (Székesfehérvári Karádi Pál) 1569
9. Komjáti (Huszár Gál) 1570
10. Eperjes (ismeretlen) 1573
11. Alsó-Lindva (Hoffhalter Rudolf) 1574
12. Nedelic (Hoffhalter Rudolf) 1575
13. Besztercebánya (Scholtz [Skultéti] Kristóf) 1575
14. Nagyszeben (ismeretlen) 1575
15. Pápa (Huszár Dávid) 1577
16. Sempye (Mancskovics Bálint) 1577
17. Nagyszombat (jeszuiták nyomdája) 1577
18. Bártfa (Gutgesell Dávid) 1578
19. Detrekő és Rárbok (Mancskovics Bálint) 1579
20. Németujvár (Manlius János) 1582
21. Szászváros (Sierban és Marian) 1582
22. Galgóc (Mancskovics Bálint) 1585
23. Monyorókerék (Manlius János) 1587
24. Vizsoly (Mancskovics Bálint) 1588
25. Németlővő (Manlius János) 1592
26. Pozsony (Walo János) 1594
27. Keresztúr (Manlius János) 1598
28. Sársvár (Manlius János) 1599

Összesen tehát huszonnyolc nyomdahely volt a tizenhatodik században Magyarországon. A nyomdák jó része a protestantizmus szolgálatában állott, s némelyik könyvnyomtatónak ezért nagy üldöztetésekben volt része. *Honterus Jánost* a protestáns egyháztörténelem a szászok reformátorának nevezi; *Heltai Gáspár* az erdélyrészi magyarságnak az uj hitre térítésén buzgólkodott; a vándorló könyvnyomtatók: *Huszár Gál*, *Mancskovics (Farinola) Bálint*, *Manlius János*, *Hoffhalter Ráfael* és *Rudolf* szintén hitújító eszmék szolgálatában állottak. A vallási cél a művészetet többnyire háttérbe szorította; *Heltaiék* meg *Hoffhalterék* nevezhetők csupán a német s olasz könyvnyomtatók méltó utódainak. A sokat szenvedett, derék *Huszár Gál* nyomtatványai már elrettentő példái a tipográfiai művészetlenségnek. *Abádi Benedeké*, *Manliusé* sem

sokkal különb, pedig ők már alaposan megtanulhatták a nyomdászatot. *Honterus* könyvei elég szépek voltak.

A tizenhetedik században az előző évszázban alapított nyomdák közül csak a *brassai, bártfai, debreceni, kolozsvári, nagyszombati és nagyszombeni* nyomdák folytatták tevékenységüket. Egyéb nyomda-alapítások voltak a tizenhetedik századnak folyamán:

1. Keresztúr (Manlius János, majd Farkas Imre)	1603
2. Pozsony	1604
3. Kassa (Fischer János)	1610
5. Lőcse (Klősz Jakab)	1614
6. Németújvár (Szepesváraljai Bernard Máté)	1619
7. Csepreg (Farkas Imre)	1619
8. Pápa (Szepesváraljai Bernard Máté)	1624
9. Trencsén (Wocal János Ferenc)	1637
10. Tejfalu (Wecheliusz Zsigmond)	1638
11. Nagyvárad (Szenci Kertész Ábrahám)	1640
12. Somorja (Wecheliusz András)	1646
13. Sárospatak	1650
14. Kőszeg (Wecheliusz András)	1651
15. Kolozsvár (Szenci Kertész Ábrahám)	1660
16. Nagyszomben (Szenci Kertész Ábrahám)	1663
17. Zsolna (Dadan János)	1665
18. Loretom (Krausz Dávid)	1670
19. Csíksomlyó (Kájoni János)	1670
20. Sopron (Dobner Sebestyén Ferdinánd)	1673
21. Keresd (Székesi Mihály)	1683
22. Szászsebes	1683
23. Komárom (Töltési István)	1686

A most felsorolt könyvnyomtatók közt *Szenci Kertész Ábrahámnak* köszönhet legtöbbet a nyomdásztörténelem, aki Bethlen István gróf bőkezű támogatásával rendezte be nyomdáját. Termékei a Hollandiából hozatott szépmetszésű betűk s a tiszta nyomtatás révén előnyösen különböznek más nyomdákéitól.

Ugyanebben az évszázban — 1690-ben — alapította meg kolozsvári nyomdáját *Tótfalusi Kis Miklós*. Az ő tragikus élete-folyását éppen a mult fizeteinkben közzöltük, s ezért itt nem is terjeszkedhetünk ki a méltatására. A század végén az ő nyomdáján kívül még kettő volt Kolozsvárt: a régi Heltai-nyomda maradványaiból alapított református kollégiumi nyomda, s az unitáriusok nyomdája, amely utóbbit a bécsi kormány később nagy önkényesen elkoboztatta.

Térjünk át a tizennyolcadik századra. E század beköszöntésekor a következő helyeken voltak nyomdák működésben: *Bártfa, Brassó, Csíksomlyó, Debrecen, Gyulafehérvár, Kassa, Kolozsvár, Komárom, Lőcse, Nagyszombat, Sopron, Nagyszomben és Zsolna*. Ujabb nyomdaalapítások voltak a tizennyolcadik században:

1. Késmárk (Vitriarius Mátyás)	1705
2. Pozsony (Royer János Pál, majd Landererék, továbbá Paczkó Ferenc Ágoston, Weber Simon Péter és Löwe Antal)	1715
3. Buda (Landerer János)	1724
4. Győr (Streibig József Antal)	1730
5. Balázsfalva	1744
6. Nagyvárad (szemináriumi nyomda, később a Tichy-család)	1745
7. Kalocsa (piaristák nyomdája)	1749
8. Nagykároly (Károlyi-nyomda, későbbben a Gőnyei-család)	1754
9. Eger (érseki nyomda)	1756
10. Pest (Eitzenberger Ferenc Antal, Paczkó Ferenc Ágoston, Landerer János Mihály, Trattner János Tamás)	1758

11. Esztergom (Royer Ferenc Antal)	1761
12. Szokolca (Skarnitzl József Antal)	1762
13. Nagyenyed	1765
14. Temesvár	1769
15. Vác (Ambró Ferenc Ignác)	1770
16. Pécs (Engel János József)	1773
17. Meggyes	1773
18. Eperjes (Redlitz Ferdinánd János)	1775
19. Szombathely	1776
20. Beszterce	1779
21. Besztercebánya (Tummler János József)	1784
22. Fiume (Karletzky Lőrinc Alajos)	1785
23. Marosvásárhely (Kaproncai Nyerges Ádám)	1785
24. Pápa (Streibig József)	1788
25. Diószeg (Medgyesi Pál)	1788
26. Veszprém (Streibig József)	1789
27. Selmecbánya (Sultzer Ferenc)	1789
28. Újvidék	1789

A tizenkilencedik század első felében még meglehetősen pangott a könyvnyomtatás Magyarországon. A cenzura fojtogató karjai közül negyvennyolcban csak rövid időre sikerült kiszabadulnia, s állandóbb virágzását csak a hatvanas évek végétől számíthatjuk.

Nyomdaalapítások a tizenkilencedik század elején:

1. Kismarton	1801
2. Szeged (Grünn Orbán)	1801
3. Székesfehérvár (Számmer Mihály)	1806
4. Kismarton-Váralja	1806
5. Sárospatak (Szentés József)	1807
6. Miskolc (Szigethy Mihály)	1810
7. Rozsnyó (Kék-család)	1817
8. Keszthely (Perger Ferenc)	1818
9. Arad (Michek Antal)	1819
10. Esztergom (Beimel József)	1826
11. Pápa (Szilády Károly)	1830
12. Magyaróvár (Czéh Sándor)	1832
13. Nyitra (Neugebauer József)	1835
14. Kőszeg (Reichard Károly)	1836
15. Kecskemét (Szilády Károly)	1840
16. Zalaegerszeg (megyei nyomda)	1842
17. Szekszárd (Perger Sándor)	1844
18. Szabadka (Bittermann Károly)	1844
19. Ungvár (Ellinger János)	1846
20. Szatmár	1846
21. Szarvas (Réthy Lipót)	1847
22. Nagybecskerek (Pleitz Ferenc Pál)	1849

Az 1848-49-iki szabadságharc idején a könyvek nyomtatása majdnem egészen megszűnt, a hírlapok száma azonban — id. Szinnyi József kimutatása szerint — harmincháromról nyolcvanhatra szökött fel.

1849 végével összesen ötvenegy helyen nyomdászkodtak Magyarországon. A legfőbb nyomdászváros természetesen Pest volt, ahol az addigi három jelentékeny vállalat (Landerer és Heckenast, Trattner-Károlyi, Beimel József) mellett 1848-ban négy újabb nagy nyomda keletkezett: a Kozma Vazulé, Emich Gusztáv, Herz Jánosé és Müller Emilé. Valamennyi pestvárosi nyomda nagy szolgálatot tett a szabadságharc ügyének; a legnagyobbat Landerer és Heckenast nyomdája, ahol Petőfi Sándor Talpra Magyarját és a közismeretes tizenkét pontot is kinyomtatott.

Közvetlenül a szabadságharc lezajlását követő időben Nagykanizsán, Lugoson, Baján, Balassagyarmaton, Rimaszombatban és Kalocsán keletkeztek új nyomdák, 1852-ben pedig megnyitott a bécsi állami nyomda nagyon jól berendezett fiókkintézete is Temesvárt.

A papiros szaladási irányának megállapítása.

E furcsa címet talán sokan nem értik, pedig a könyvnyomtatót nagyban érdekelhetné a jelentése. Azt az irányt értik ugyanis »szaladási irány« elnevezésen, amelyet elkészülte idején a papiros a gépben követett. Ellentéte a szélességi irány. A színes nyomtatásban nagyon fontos lehet e két irány megállapítása, mert szaladási irányban a papiros hasonlíthatatlanul kisebb mértékben van kitéve a megnyúlásnak, mint szélességi irányban. Nagyobb autotípiák nyomtatásakor tehát nem árt érdeklődnünk a szaladási irány iránt.

A szaladási irány megállapításának többféle módja van. Az első és legszokottabb mód a következő:

A papirosívből mindkét irányban egy-egy darabot vágunk ki, mondjuk húsz centiméter hosszúságban s tizenöt centiméter szélességben, a fő, hogy mind a két papirosdarab egyforma nagyságú legyen. A két darabot pontosan egymásra téve, egyik végénél megfogjuk, s fölfelé állóan tartjuk a kezünkben, úgy hogy a papirosok két vége jobbra-balra lekonnyuljon. Az egyik papirosnak a vége azonban jobban lekonnyul, mint a másiké, s a szakértő róluk tüstént megmondja, hogy az előbbi a szélességi, az utóbbi pedig a szaladási irányban lett vágva. A szaladási irányban vágott papiros rostjai függőlegesen állanak, s így a fölfelé tartott papiros sokkalta merevebben megáll, mint ha szélességi irányban vágták volna ki a papirossávot. A két papirosdarabot rögtön a kivágás után meg kell jegyeznünk, mert különben nem tudjuk, hogy melyik micsoda helyéről való a próbára fölhasznált ívnek.

A szaladási irány megállapítható a következőképpen is: Az ívnek körzövel nyolc-tíz centiméter átmérőjű kört rajzolunk, s a papiros szélére merőleges átlókat húzunk meg benne. A kört kivágva, óvatosan egy tányér vízre helyezzük, de úgy, hogy a papiros fölseje meg ne nedvesedjék. Úgy egy-két perc múlva levesszük a papirost a víz színéről, s rátesszük a kinyújtott, lapos tenyerünkre, ahol az száradása közben kunkorodni kezd, s végül szinte csővé kunkorodik. Az ilyenformán képződött cső hosszanti iránya pontosan megfelel a szaladási iránynak, a rája merő-

leges rész pedig a szélességi iránynak. A hosszanti irányban fekvő rostok ekkor ellenszegülnek a száradás okozta meghajlásnak, míg szélességi irányban a kevesebb számú arrafelé álló rostok miatt könnyebben megy a dolog. Nagyon higroszkópikus papirosoknál, mint a vékonyabb író- és postapapirosoknál, imitált pergamentnél stb. még csak vízre sem kell előbb tennünk a kivágott kört: egyszerűen csak rátesszük a lapos tenyerünkre, s így is fölkunkorodik.

Egy harmadik próba olyanformán történhetik meg, hogy a papiros egy négyszögét a hüvelykujjaink közé véve, mindkét irányban több-kevesebb erővel ráncigáljuk. Szélességi irányban sokkalta könnyebben elszakítható a papiros, mint szaladási irányban, s ezen alapszik az egész próba. Természetes azonban, hogy az ilyen módon való megállapításhoz igen nagy gyakorlat és finom érzék szükséges. Nyomdász-embernek tehát inkább az első két eljárást ajánlható.

Megtörténhetik azonban, hogy a mintapapirost valami oknál fogva nem szabad kivagdosással megcsontítanunk. Ilyenkor bizony nem marad más hátra, mint hogy egy negyedik megállapítási módhoz folyamodjunk. Ez abban áll, hogy az ívnek egymásra merőleges két szélét vagy fél percig egy centiméternyire vízbe mártva tartjuk, aztán kivesszük. A papiros vízbe mártott két szélét vizsgálgatva, azt látjuk, hogy az egyik sima maradt, a másik hullámossá lett. Az utóbbi szél keresztben állott a gép szaladási irányához, az előbbi pedig párhuzamos volt azzal.

A cigaretta-papirosnál okozna a szaladási és szélességi irány elvétele legnagyobb zavarokat. Ha például a cigaretta-papirost úgy vágják meg, hogy a hosszanti oldala a gép szaladási irányához keresztben esnék: a nyelvünkkel való megnedvesítés pillanatában annyira hullámossá lenne, hogy össze se lehetne ragasztani. A vékony és enyvezetlen papirosok nagyon hamar reagálnak a vízbe-mártásra. Ha valami jól enyvezett vastagabb papirost akarunk a szaladási és szélességi irányt illetőleg megvizsgálni: természetesen tovább kell a papirost vízben tartani.

A bronzfestékek használata és a bronzolás.

Higienikus szempontból kétségtelenül nagyon ártalmas a bronzolás, s a vele foglalkozó munkások rendszerint hamarosan súlyosan megbetegszenek. Még ahol bronzoló gépet használnak, ott sem kifogástalannak az állapotok, amennyiben a finomabb bronzrészecskék a gép legszorosabb zárása esetében is szertehullanak. Éppen ezért a bronzoló gépeket újabb terjedelmesebb üvegkalickában szokás elhelyezni.

Kézi bronzoláskor nemcsak hogy a munkások egészsége van veszélyeztetve, hanem roppant sok megy a különben drága anyagból is veszendőbe.

Ezért nagy örömmel kell fogadnunk festékgyárosaink ama törekvését, hogy a bronzolást a nyomda-festékképpen használható bronzfestékek készítésével fölöslegessé tegyék. Bronzfestéket ma már több nagyobb festékgyár készít, s akárhány könyvnyomtató meg is próbálkozott már a fölhasználásával, úgy hogy e tekintetben már tapasztalatokról is számolhatunk be.

A bronzfestékekkel jó eredményeket eddig csak a krétázott papirosokon értünk el, bár még ezen sem kaphatjuk meg azt a fényt, amelyhez bronzolás útján juthatnánk. A bronzfestékekkel készült nyomatok fényét ugyan utólagos szatinálással vagy dörzsöléssel fokozhatnók, de különösen az előbbi eljárásához a nyomat teljes szárazsága okvetlenül szükséges. A puha szövetarabball való dörzsölés különben mindenféle akcicens és illusztrációs nyomtatványnál jól ajánlható, mert igen szép fényessé teszi a nyomatot.

A krétázott papirosokon kívül más papirosokhoz nem sikerült alkalmassá tenni a bronzfestékeket. A glacé-papiros nagy fénye agyonnyomja a festék gyöngye fényét, a simítatlan meg gépsimaságú nyomtató-papirosok pedig egyáltalában föl sem veszik a bronzfestéket. A festékgyárosoknak tehát ebben az irányban igen sok tennivalójuk akadna, mert biz nem nyomhatunk minden aranyszínt krétázott papirosra.

A színes nyomtatás jelene, multja s jövője.

A bécsi udvari és állami nyomdának volt aligazgatója, *Fritz György* kormánytanácsos, érdekes nyilatkozatot tett a minap a színes nyomtatás multjáról, jelenéről és jövődjéről. Nézeteinek egyikét-másikát alantabb közre adjuk, megtoldva itt-ott a magunk véleményének rövidre fogott megismertetésével is.

Aligha találhatnánk olyan grafikust, aki állítani merné, hogy a háromszínű nyomtatás mind technikai, mind pedig művészeti tekintetben elérte volna már a legnagyobb fejlődöttségét. Mindenki, aki csak kevéssé is tájékozott háromszínű nyomtatás dolgában, kénytelen elismerni, hogy technikai s művészeti irányban egyaránt sok javításra szorul még ez a nyomtatási mód. Viszont pedig az is tagadhatatlan, hogy amióta tudományos alapelveit megállapították: a grafikai technikusok a legnagyobb figyelemmel és szeretettel munkálkodtak közre a heliokrómia gyakorlati kivitelén.

Hosszas vesződségbe és sok előre nem látott nehézség leküzdésébe került, mire a háromszínű nyomtatást a mai, viszonylag elég magas színvonalára sikerült emelni, s olyan munkakört keríteni a számára, mely bár nem valami sok ágazatú, de a maga egynéhány ágával mégis jókora s elég szép munka-mennyiséget ölel föl.

A színes könyvillusztrációt például immár majd hogy nem egészen abszorbeálta a tipográfiai háromszínű nyomtatás; merkantilis dolgoknál is jól bevált. Már a plakátnyomtatás terén nem tudott hódítóan föllépni, amint hogy nagyobb dolgok reprodukálására egyáltalában nem alkalmas, s inkább csak intim hatású, aróbb képeknek stb. visszaadására kell szorítkoznia.

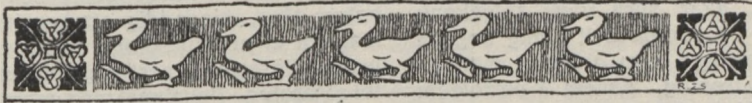
A háromszínű nyomtatás föltalálása idején már volt két magos színvonalú színnyomtató eljárásunk, még pedig a színes fametszet meg a kromolitográfia. Ezt a két sokszorosító módot kellett a háromszínű nyomtatásnak művészi tekintetben utolérnie, az előállítási gyorsasága és olcsósága tekintetében pedig egyenesen fölülmúlnia. Az első kétségtelenül fényesen sikerült, a második pedig meglehetősen kielégítően. A színes fametszetnek különben sem nagy kiterjedésű birodalmát teljesen meghódította a háromszínű nyomtatás, a litográfiának azonban nem sokat ártott, mert az utóbbinak tudvalevőleg egész sereg olyan munkaköre van, amelynél a háromszínű nyomtatás nem adna kielégítő eredményt. A litográfia különben a fotográfiai alapon nyugvó háromszínű nyomtatást idáig még nem karolta föl, bár jóformán csak technikai nehézségek kerülhetnének föl e tekintetben.

A heliogravűrök egyszínes nyomtatása még csak nemrégiben is ama művészies munkák közé tartozott, amelyek csak keveseknek sikerültek kielégítő módon. A nyomtatás kézi sajtón történt erősen nyirkosított papírosra, még pedig a festékezés kényes volta miatt igen lassan. Éppen ezért a nyomatok ára viszonylag igen nagy volt, s azonkívül az eljárást magát sem igen lehet valami sokféle célra alkalmazni, különösen könyvillusztrációul egyáltalában nem alkalmas.

A mélynyomtatásos lemezekről való színes nyomtatás technikai okok miatt már kezdettől fogva ki

volt zárva, s a zseniális francia rézmetszőnek, Leblonnak a tizennyolcadik század közepe táján a vörös, kék, sárga színek rézmetszeti egymásra-nyomtatásával végzett kísérletei főképpen azért nem sikerültek, mert erősen nyirkosított papírost kellett venni a nyomtatáshoz. Ezért nem boldogultak az utódai sem, és ez az oka annak, hogy a színes heliogravűr technikája a ma ismert módon fejlődött ki. Ma ugyanis a színes heliogravűrök úgy készülnek, hogy az összes színeket ráfestik a lemezre, s erről aztán — minden festés után természetesen csak egyetlen egy — lenyomatot készítenek. Ez a sokszorosítási mód tehát rendkívül hosszadalmas és drága, bár a kiválóbb színes heliogravűrök művészi becse tagadhatatlan. Főképpen fali dísznek használják e nyomtatásokat, könyvdísznek soha.

Vagy tíz esztendeje történt, hogy az osztrák születésű Klic Károly Angolországban olyan újabb heliogravűr-eljárást talált föl, amely a mélynyomtatás elvét egészen megdöntötte. Ez a heliogravűr-eljárás raszternek alátéttképpen való alkalmazásán alapszik, és a mélyre maratott lemezek különben nagyon drága és nehéz retusozását minimálisra csökkenti. Nyomatok készítése rotációs módra, hengerre erősített lemezekről történik, és pe-

dig óránként mintegy kétezer példánynyi gyorsasággal. A festékezés mehanikus úton történik, a nyomatok mindemellett művésziesség dolgában nem igen állnak a kézi sajtón készült heliogravűrök mögött, az autotípiáknál pedig hasonlíthatatlanul különbek. Az új heliogravűr-nyomtató mód Rembrandt-heliogravűr, mezzotinto-gravűr, intaglio-nyomtatás, heliotint stb. elnevezéssel már az európai kontinensen is elterjedt.

Amerikai újságokból értesülünk most, hogy egy Saalburg nevű föltalálónak sikerült ezt az új heliogravűr-eljárást egy mély lemezekről való színnyomtatásos eljárásnál is hasznosítania, ami óriási jelentőségű lehet a grafikai sokszorosítás jövőjére nézve.

A chicagói Inland Printer decemberi füzetében a föltaláló maga a következőket mondja a találmányáról: »Valamely festményről mindenek előtt négy színes negatívot kell csinálnunk, s erről maratás segédelmével négy mélynyomatos hengerformát, ami tíz perc alatt készen van. A nyomtatás egy általam föltalált sajtón, minden egyengetés nélkül, végnélküli papírosra történik: a nyomtatott ívek kétezeröttszáz példányos gyorsasággal és a kellő nagyságra megvágva hagyják el a gépet. Minden csak valamennyire is szívós papíros alkalmas a gépen való nyomtatásra, s még a krétázott a legkevésbé alkalmas hozzája.«

Ennyit a föltaláló. Bővebb részletek ismertetésébe nem bocsátkozik, valószínűleg azért, mert találmánya még nincsen kellőképpen finanszírozva. Ugyancsak az Inland Printer azonban egy az új eljárás segédelmével készült színes nyomtatot is bemutat, amely enyvezetlen, krétázatlan és még hozzá állítólag száraz papírosra lett nyomtatva. A nyomtat határozottan művészies hatású, bár itt-ott még meglátszik a technika kiforratlansága, s néhol bizony még a regiszter sem egészen pontos. Mindegy: az út meg van törve.

Soká nem használt gépek újra használatba vétele.

Gyakori eset, hogy oly gépet kell használatba venni, mely már huzamosabb időn át használaton kívül volt. Magától értetődik, hogy ez csak úgy lehetséges, ha előbb alaposan megtisztítjuk; de ne elégedjünk meg azzal, hogy egyszerűen a port és piszkot letöröljük róla. Az ilyen használaton kívül levő gépen az olaj a levegőből reá hulló porral egyesül, s annyira megszárad, hogy nem hogy letörölni lehetne, de még lekaparni is meglehetősen keserves dolog.

Ha tehát valamely hosszabb ideje nem használt gépet — legyen bár az gyorsajtó avagy tégelyes sajtó, esetleg más gép is — meg akarunk tisztogatni: okvetetlenül széjjel kell szednünk azt a szükséges mértékig. Az egyes részek megtisztogatása előtt első sorban is azt kell megállapítanunk, hogy minő kenőanyag lett azokhoz használva, mert lehet a kenőanyag sűrű vagy folyékony, lehet szappanformájú avagy ásványolaj. Ha nem tudjuk pusztán szemléléssel és vakarással megállapítani, hogy minő kenőanyagot használtak: akkor egy egyszerű kísérletet teszünk.

Előveszünk egy ilyen géprészt, s kefe segédelmével nátronlúggal bedörzsöljük. Ha már most a géprészre száradt kenőanyag zsírtartalmú volt — mindegy, hogy akár szappanformában, akár sűrű vagy folyékony állapotban használták — oldódnia kell; míg hogyha ásványolaj volt a kenőanyag, nem oldódik, mert az ásványolajnak nem a nátronlúg, hanem a petróleum az oldószere. — Az eljárás különben a következő:

Első sorban is elkészítjük a nátronlúgot. A kereskedésben kapható lúgkőnek vagy nátronnak egy kilogrammjához vasfazékban való lassú kavarással mellett két-három liter vizet adva, körülbelül harmincöt-

fokos lúgot kapunk, melyet pusztán kézzel nem szabad megérintenünk, mert erősen maró hatású. Forró vízzel nem ajánlatos a nátronlúgot elkészítenünk, mert ha a nátrondarabokra forró vizet öntünk: azok bár gyorsabban oldódnak, de egyszersmind szerte is freccsognak. Szappangyárakban lehet kész nátronlúgot is kapni, amely rendesen negyven foknyi erősségű; egy kevés hideg vízzel kell az ilyen lúgot gyöngyíteni.

A nátronlúgba kefét mártva, addig dörzsölgetjük véle az illető géprészt, amíg csak teljesen nem tiszta és fényes; majd vízzel jól leöblögetjük, hogy a nátronlúgnak nyoma se maradjon rajta, mert különben hamar meg találna rozsdásodni. Tiszta ruhával való alapos szárazra-dörzsölés következik ezután, s végezetül vazelinnel kenjük be az illető géprészt. A vazelin addig marad rajta, míg a gépet föl nem szereljük.

Azokat a géprészeket, melyeket petróleummal kell tisztítanunk, legcélszerűbb egy megfelelő nagyságú edénybe tennünk, s a petróleumot rájuk öntenünk. Bizonyos idő elteltével az összeszáradt ásványolaj vagy teljesen föloldódik, vagy legalább is annyira megpuhul, hogy minden nehézség nélkül eltávolítható. A petróleumból kivett géprészeket aztán pormentes helyre téve, mindaddig ott hagyjuk, amíg a petróleum magától el nem párolog; a ruhával való letörölés teljesen fölösleges, mert a petróleum úgyis magamagától elpárolog. Benzinnel még gyorsabban megy a dolog.

Végül még megjegyzem, hogy ezt a munkát csakis nappal, mesterséges világítás nélkül szabad végezni, mert mind a petróleumnak, mind pedig a benzinnel a gőzölgése a levegővel egyesülve, esetleg veszélyes robbanást is okozhat.

Engelhardt Aurél.

Miképpen tisztogathatjuk legjobban a rézléniát?

Már csak e mellett a cím mellett maradok, hogy szerkesztő szaktársnak ne kelljen újra kombinálnia. Nagyon örülök, hogy akadt azok közül a sokak közül, akik a Grafikai Szemlért olvassák, egy vidéki (nyitrai) szaktárs, aki jónak látta, hogy a kérdéssel foglalkozzék. Mert valamint a röpülőgép problémájának megoldásán sem egy ember fáradozik, úgy minden egyéb kérdés megoldása rendszerint több ember közös munkálkodását igényli. Még a rézvonalak tisztogatása csekélynek látszó, de több ember kísérletezésére szoruló kérdését is vita tárgyává kell tenünk, mindaddig, míg tökéletesen tisztázva nincsen.

Lencse Antal szaktársam rézléniá-tisztogatási eljárása, amelyet velünk közöl, nem rossz, sőt dicséretre méltó, de azért mégsem fogadhatjuk el végérvényesen, mert mi már ennél jobbat, olcsóbbat és célravezetőbbet használunk az Athenaeum nyomdájában.

Lencse szaktársam ugyanis a decemberi számban a következő eljárást ajánlotta: »Tíz liter fölforralt, de kihűlt eső- vagy folyóvízbe negyedkiló gyári lúgport hintünk, s ezt jól megkeverve fél óra hosszat állani hagyjuk. E lúgból annyit merítünk egy lehetőleg zománcozott edénybe, hogy abban a tisztogatás alá kerülő rézléniák elmerülve legyenek. A léniákat a lúgban négy-öt óra hosszat elmerülve, széjjelszórva hagyjuk állani, s ez idő alatt egyszer átfordítjuk.

Az idő letelte után a léniákat a lúgból kivesszük és egy ronggyal egyenkint letöröljük; a piszkot róluk minden utólagos dörzsölés vagy egy más léniával való levakarás nélkül leválik.« Ezt írja Lencse szaktárs.

Ez az eljárás igen bajos, különösen olyan vidéki városokban, ahol nincs közel folyóvíz, mint például Debrecen, Pécs stb. városokban. Az esőre pedig nem számíthatunk, mivel van rá eset, hogy hónapokon át nem esik. Ilyenkor tehát: melyik nyomda az, ahol annyi a fölös léniá, hogy be bírják várni, amíg esik? Ez a dolognak az egyik nehéz oldala. A másik pedig az, hogy sokszor valami sürgős munkát kapunk, mely mondjuk két-három óra alatt kell hogy elkészüljön, de a léniá még valahol piszkosan van a szedés közepette; míg azt onnét kiszedik, vizet forraltnak, lehűtik, öt órán át fűrésztik: bíz ez nem megfelelő dolog.

Mi egyszerűbb, gyorsabb s olcsóbb módon állítjuk elő az egészet, vagyis mintegy ötven kilónyi rézléniát negyven fillér ára sósavval és egy valódi szörkefélével a következőképpen tisztítunk: Cinnből (nem cinkből) való tepsibe három rész vizet és egy rész sósavat öntve, beletesszük a léniákat, s vagy fél perc múlva, amikor már pirosodni kezdenek: leöntjük róluk a folyadékot egy másik edénybe. Majd kiöntve valami asztalra a léniákat, szörkefélével pár perc alatt megtisztíthatjuk az egészet.

Drahoš János.

Könyvismertetés és egyéb apró közlemények.

Mostani füzetünk borítéka s mellékletei.

Borítékunk ismét a tanmühelyi vezetőség fölügyelte alatt készült. Egyik buzgó szaktársunk, *Pollák Aurél* volt a csinálója. Főképpen két dolog tűnik e borítéknál a szemünkbe. Egyik az adott térrel bánnitásra való törekvés, a másik a betűrajzolásban való otthonosság megszerzésére iparkodás. Az utóbbi is egyik fő célja a tanmühely vezetőségének, amennyiben a betűrajzolás adja meg a képességet a nyomdai típusok művészi értékének a megítéléséhez is. A rajzolás többnyire rondtollakkal történik, s a hallgatók idővel annyira jutnak, hogy sajátos egyéni stílusuk lesz a betűrajzolásban, illetőleg helyesebben szólva betűírásban, mert hiszen a dolog folyékonyan történik, majdnem oly gyorsan, mint a gondosabb írás.

Több mellékletet is közlünk e füzetünkben. Egyiket *Bárany Nándor* szaktárs készítette a Grafikai Intézet és Számlakönyvek Gyára R.-T. nyomdájában. Ez a melléklet is jó példája a betűírásnak. Egy másik melléklet a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában készült, s *Salzer Jakab* szaktársunk a csinálója. Van továbbá mellékletünk a Lloyd-nyomdából (tervezte: *Galamb József*), a Szent-László-nyomdából (»Thallmayer és Seitz«, tervezte *Stalla M.*) stb.

Az itt említett szedésmellékletek egynéhány rész vesz lapunk mellékleti pályázatán. — A Grafikai Szemle e pályázata havonként megismétlődik 30—30 korona pályadíjjal, amely összeg minden körülmények közt kiadatik az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjának. A pályázatokon csak olyan munkák vehetnek részt, amelyek a szedési elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg.

Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 20-ikáig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adattak. Később fôladott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 2050. Korrekturának előzetes beküldése fölösleges, a papirosról szóló számla a küldeményhez melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága havonként bírálja el. Az e hó 18-ikáig beérkezett mellékleteket április hó elején fogja elbírálni Körünk szakbizottsága. A bírálati jelentést ennél fogva természetesen csak jövő havi füzetünkben olvashatják olvasóink.

Strom Bernát ötven-éves jubileuma.

Mult hó 14-ikén ünnepelték kassai szaktársaink egy derék betűszedő kollégánknak, Strom Bernátnak az ötven-esztendősi nyomdászjubileumát. A Szakegyesület kassai csoportja ez alkalomból díszközgyűlést tartott, amelyen megjelentek az összes kassai nyomdászok, továbbá a helybeli szociáldemokrata párt, szakszervezeti bizottság, a szakszervezetek, a polgári egyesületek és testületek képviselői. *Rósa Viktor* elnök lelkes szavakkal üdvözölte az ünnepeltet, majd átadta a szót *Horváth Fülöp* szaktársnak, ki gyönyörűen megkonstruált beszédben méltatta Strom szaktársunk

ötven-éves munkálkodását. Kifejtette, hogy a segélyző egyesületnek Kassán egyik megalapítója az ünnepelt volt, s annak egyszersmind több mint harminc esztendeje buzgó tagja. Utána az összes szakszervezetek és testületek kiküldöttei üdvözölték a jubilánst. Az üdvözlések elhangzása után elnök megköszönte az egyesületek képviselőinek szíves megjelenését és átadta Strom szaktársnak a beérkezett ajándékokat, köztük a kassai nyomdászokét: egy értékes pecsétgyűrűt és egy az összes kollégák által aláírt emléklapot, melyet *Král Ferenc* készített gyönyörű kivitelben, valamint a segélyző egyesület központi választmányának ajándékát is: három húszkaros aranyat.

A Szakegyesület jelentése az 1908. évről.

Mintaserű kiállítású, hatvannégy-oldalas könyvecskét kaptunk a minap. Magában foglalja a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesületének jelentését és zárószámadását az elmúlt esztendőről. Meggyőzően, letagadhatatlan tényekkel igazolja, hogy micsoda áldásos kulturumkát végez e hatalmas egyesület a magyar könyvnyomtatók körében. Könyvtárát például nem kevesebb mint 63428 esetben vette igénybe csak a budapesti nyomdászság is. Az egyesület kiadásában megjelenő Nyomdász-Évkönyv és Uti Kalauz nem kevesebb mint négyezer-kétszázötven példányban forog közkezen, a Társadalomtudományok Szabad Iskolájába pedig harminc tanuló részére utalta ki az egyesület a tanítási díjat.

A Szakegyesület az elmúlt esztendőben összesen 18544 koronát fizetett ki tagjainak munkanélküli segítség címén. Munkaközvetítőjében 440 kézi szedő, 5 gépszedő, 134 gépmester, 105 nyomó, 11 stereotípör, 950 »schöndruck«-berakónő, 1 pécéző nő, 313 taposó berakónő és 258 segédmunkás nyert elhelyezést.

Részvénytársaság műiparunk emelésére.

A Budapesti Hirlapban olvassuk: »Művészeti sokszorosításaink az ideig kénytelenek vagyunk külföldön készíttetni, mert a hazai e szakbeli termékek nem tudtak mindig versenyre kelni a külföldiekkel. Ezen a bajon segítettő, mozgalom indult meg, amelynek célja a magyar sokszorosító műipart olyan nivóra emelni, hogy versenyezhesen bármely külföldi műintézettel. A vállalkozásban részt vesz egy már régen főnnálló műintézet, néhány szakbeli közismert műintézet tulajdonosa és közéletünk nevesebb tagjainak közreműködésével részvénytársaság van alakulóban, amelynek alapítói között helyet foglal: *Andrássy Gyula* gróf, *Batthyány Lajos* gróf, *Barta Arnold*, *Beck Marcel* dr., *Beniczur Gyula*, *Benke Gy.*, *Benke I. dr.*, *Benkő Gy.*, *Benkő Kálmán*, *Brüll Alfréd*, *Chotek Rezső* gróf, *Csajthai Ferenc*, *Czakó Elemér* dr., *Elek Pál*, *Erdélyi Mór*, *Farnady József* dr., *Forster Gyula* báró, *Gerely József*, *Glück Frigyes*, *Györgyi Kálmán*, *Hauszmann Alajos*, *Héder Lajos* dr., *Herczeg Ferenc*, *Hédervári Lehel* dr., *Hoffman G.*, *Hornyánszky Viktor*, *Karátsonyi Jenő* gróf, *Kohner Adolf* dr., *Lakos Lajos*, *Lukács Antal*, *Márkus Miksa*, *Madarassy-Beck Gyula* báró, *Némethy Károly*, *Rippl-Rónai József*, *Szapáry László* gróf, *Széky Antal*, *Singer Zsigmond*, *Szinyci-Merse Pál*, *Tóth Béla* dr., *Vay Péter* gróf, *Zsolnay Miklós*.«

A Szálló-Egyesület jelentése 1908-ról.

Tavaly január 18-ikán kezdte meg működését a rohamosan fejlődő Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szálló-Egyesülete. Az első héten összesen 107 volt a tagjainak száma, az év végével pedig már közel 3000. A szállót igénybe vett átutazó szaktársak száma 292 volt, köztük 98 külföldi. Az ott eltöltött napok száma 1262 volt, s így az egyes átutazók átlag egyenkint négy és egy harmad napot töltöttek a szálló helyiségeiben. Az átutazók ezenkívül ebédet és vacsorát, esetleg ruhaneműt is kaptak.

Dóczi S. dr. könyve a kiállításokról.

A kiállítások kérdése is egyik érdekes vidéke annak a jogterületnek, amely a gyakorlati közgazdasági tudományok szférájából lassan-lassan átmegy a pozitív jogépítés birodalmába. Eddig csak egy-két jogesetnek kapcsán esett szó jogi körökben a kiállításokról. Rendszeresen csak azóta foglalkoznak jogi szempontból az ide tartozó jelenségekkel, mióta világszerte külön erre a célra alkotott társadalmi intézmények, főleg az úgynevezett kiállítási centrálék gondozzák programmszerűen a kiállítások közgazdasági és jogi vonatkozásait. Nálunk az Országos Ipar-egyesület kebelében 1908-ban szervezett kiállítási központ karolta fel első ízben a kérdés jogi részét. Most jelent meg egy füzetben az a tanulmány, amelyben Dóczi Sámuel dr. a központ megbízásából tanulmány formájában összefoglalja mindazt, ami fontossággal bír a kiállítások jogi szabályozásának tekintetében de lege lata és ferenda. A füzet vázlata ez: A zugkiállítások általában. Sértett érdekkörök. Jogforrások. A védekezés vagy megelőzés formái. A közjogi szabályozás fejlődése. Közigazgatási szabályok. Általános jogi rendezés. A zugkiállítási érvek üldözése a) itthon, b) külföldön. A kiállítások ügye és a tisztességtelen verseny. A polgári jogsegély megtagadása. Tanulságok és javaslatok. 1. Az egyetemes jogi szabályozás. 2. A zugkiállítások elnyomása. 3. A zugkiállítási ügynökök megrendszabályozása. 4. A zugkitüntetések üldözése. 5. A kiállítások perbeli képessége. 6. A komoly kiállítások büntetőjogi és polgári jogvédelme csalás, kártérítés dolgában. — Ez az összefoglaló ismertetés most füzet alakjában is megjelent Benkő Gyula cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél (V, Dorottya-utca 2). A füzet ára egy korona. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A Typographia Sport-Club atlétabálja

március 6-ikán tartatott meg a hatodik kerületi negyvennyolcas kör összes helyiségeiben. A mulatság várakozáson fölül pompásan sikerült. A mulatságra szóló meghívó eredetisége és hatásos volta révén nagy fölötünést keltett. Müller Sándor volt a csinálója.

Fittler-Györgyi: Magyar Iparművészet.

A Magyar Iparművészet tizenkettedik évfolyamának minap megjelent első füzeté java részben a gödöllői művészteleppel foglalkozik. Körösfői Kriesch Aladár a művészkolónia programját, Petrovits Elek dr. pedig kulturális törekvéseit és munkásságát ismerteti. Lengyel Géza az új ipartörvény tervezetét bírálja az iparművészet szempontjából; a rovatok a hazai és külföldi iparművészet terén fölmerült újabb mozgalmakról számolnak be. A vaskos füzetet számos,

részben színes művészi kép díszíti; mindmégannyi a gödöllői művészek legujabb szép munkáit ábrázolja. A Magyar Iparművészet az Országos Magyar Iparművészeti Társulat tagjainak évi tíz korona tagsági díj fejében illetményként jár; előfizetési díja ugyanannyi. Melegen ajánljuk e gondosan szerkesztett, magas színvonalú, szép folyóiratot olvasóink figyelmébe.

A tavaszi vásár előkészítő munkálatai.

A Fővárosi Kereskedők Egyesülete által rendezett tavaszi vásár elnöksége a minap Mössmer József és Szénásy Béla elnöklete alatt értekezletet tartott, melyen a szakosztályi elnökségeket alakították meg. A papír-, író- és rajzser-szakosztály élére Andrányi Zsigmond gyárost s Goldzieher Géza nagykereskedőt, a könyv- és sokszorosító szakosztály élére Benkő Gyulát és Schwarcz Félixet választották meg. Az értekezlet elhatározta, hogy az összes kereskedelmi és iparkamarákhoz, a fővárosi és vidéki egyesületekhez átíratot intéz, melyben a vásár támogatására hívja fel őket és képviselőik kiküldését kéri. Ugyancsak átíratban fog fordulni az összes konzulátusokhoz a külföldi kereskedők érdeklődésének fölkelte érdekében. A vásárral kapcsolatosan kongresszust is fognak tartani oly célból, hogy a magyar kereskedőknek az iparpártolási feladatait megállapítsák. A vásárra egyébként nagy számban folynak a jelentkezések az összes szakosztályok részéről, úgy hogy már a mai jelentkezések alapján meg lehet állapítani, hogy az idei vásár a tavalyinál legalább kétszer akkora lesz. A vásár központi irodája (IV, Ferenciek-tere 9, az udvarban) minden a vásárra vonatkozó fölvilágosítást egyszerű telefonos kérdezősködésre készséggel megad.

A Szakkör március havi házi estélyét

e hó 13-án tartották meg a Gutenberg-Otthon nagy termében, a Gutenberg Műkedvelő Társaság közreműködésével. Az estély, amely ebben az idényben utolsónak számítható, a lehető legjobban sikerült.

Apróságok a modern kínai sajtóról.

Míg Japánországban a sajtó már egy negyedszázad előtt nagy lendületet vett, addig Kínában mindez ideig nagyon lassú a fejlődés. Eltekintve a pekingi állami újságtól, mely már Krisztus után az 1000-ik évben indult meg és így kétségkívül a legrégebb hírlapja a világnak, a kínai sajtó nagyon fiatal és úgyszólván gyermekkorát éli. Csakis az úgynevezett szerződéses kikötőkben van a sajtónak valamelyes szabadsága. Így Sanghaiban már a mult század hatvanas éveiben egy élelmes angol kezdeményezésére alapították a »Sen Pau« nevű kínai lapot, amelynek még ma is a legtöbb olvasója van a mennyei birodalomban. A szerződéses kikötőkben megjelenő lapok azért írhatnak szabadabban, mert szerkesztőségeik a nemzetközi telepeken vannak, ahová nem ér a mandarin hatalma és ahol nem érvényes a kínai sajtótörvény. Ezt a sajtótörvényt a kínai kormány néhány év előtt alkotta meg. Megvan benne állapítva a hírlapok megjelenésének föltétele, de az is, hogy miről szabad az újságoknak írni. Ily körülmények között az a sok lap, amely e törvény alapján alakult, tulajdonképpen nem egyéb, mint az illető helyi kormányzó szócsové. Sokkal bátrabb hangon írhatnak a szerződéses kikötők lapjai. A friss és szokatlan hang, amely a sajtó ez organumait

áthatotta, a kritika, amelyet az intézményekkel szemben gyakoroltak, nagy elterjedtséget szerzett mindjárt kezdetben ezeknek a lapoknak, úgy hogy a kormány kénytelen volt módról gondoskodni, hogy miként ellensúlyozza ezeknek hatását. Talált is rá módot. Egyszerűen megvette a lapokat. És mert a lapok most már gombamódra szaporodtak, nagyon sok pénzt kellett a lapvállalatok szubvencionálására fordítani. Mindazonáltal akadtak olyan lapok is, amelyek nem állottak kötélnek és inkább eltértek mindenféle vexaturát, de igyekeztek megtartani függetlenségüket. Más baja is van a kínai újságírásnak. Az tudniillik, hogy a kínai nyelv tele van frázisokkal és mivel a lapokat a műveltebb közönség számára írják, a közlemények nyelvezete olyan, hogy a közönséges ember meg sem érti a hírlapot, amelyet kezébe vesz. Megpróbálták már, hogy a nép nyelvén írjanak újságot és az ilyen újsághoz csak nyolcszázezer írásjegy kellett. Itt meg aztán az állott elő, hogy a rangosabbak megvetéssel fordultak el az ilyen hírlaptól, mely még csak irodalmi nyelven sincsen megírva. Ily körülmények között a kínai lapirodalom mindaddig nem igen juthat zöld ágra, amíg a tervezett általános iskolakötelezettséggel karöltve valamiképpen ki nem egyenlítődik a nagy ellentét, amely a nép nyelve és a cikornyás irodalmi nyelv között fönnáll. Ha majd a köznép elég művelt lesz, hogy újságot olvasson, ez utóbbi pedig a nép nyelvén fog írni, akkor nagy lendületet vehet a kínai újságírás. Persze: ha egyidejűleg megszűnnek azok a korlátok is, amelyek most még a sajtót lenyűgözik.

A Pallas r.-t. huszonötödik közgyűlése.

A Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság e hó 1-én tartotta huszonötödik rendes közgyűlését, melyen Löwenstein Arnold igazgató bemutatta az 1908. évi zárószámadásokat. Ezek szerint az üzletév 109133 korona 46 fillér fölösleggel záródott, mely összeg a múlt évekről áthozott veszteség apasztására fordíttassék. A forgalomban levő elfogadványok összege 154000 koronával apadt. A közgyűlés a zárószámadásokat tudomásul vette, s a fölmentvény megadásán után úgy az igazgatóságnak, mint a vezető igazgatónak, a tiszti karnak és a technikai személyzetnek elismerését fejezte ki. A fölügyelő bizottságba az eddigi tagokat újra megválasztotta. A közgyűlés folytatásában Löwenstein Arnold igazgató megemlékezett az intézetnek huszonöt esztendő előtt történt megalapításáról és az ez idő alatt kifejtett kulturális munkásságáról. Matlekovits Sándor elnök hosszabb beszédben mutatott arra, hogy már a Pallas Nagy Lexikonának kiadása által is örök vonatkozásban marad az intézet ténykedése és neve a magyar kulturális törekvésekkel. Végül bejelenti, hogy egy munkás-segélyalap létesítésére az igazgatóság egyelőre háromezer koronát szavazott meg, továbbá ötszáz koronát adományozott a tüdőbeteg nyomdászok szanatoriumának s ötszázat a hírlapírói nyugdíjintézetnek.

Krausz Soma legeslegújabb találmánya.

A Pester Lloyd nyomdájának érdemes igazgatója, Krausz Soma ismét hasznos találmánnyal állott elő. Találmánya a Monoline szedőgépekre vonatkozik. A frakturbetűs Pester Lloydot — mint köztudomású — Monoline gépekkel szedik. E gépnek azonban olyan szerkezete, hogy az antiqua betűkre való átállítása eddigelé viszonylag igen sok időbe került, s így az

igazgatóság abbéli szándékát, hogy a gépeket nappalonta magyar nyelvű szedéshez használja: nem valószínűsíthatta meg. Krausz úrnak sikerült a bajon segítenie, még pedig aránylag igen egyszerű módon. Találmánya, amely természetesen már szabadalmazva is van, abból áll, hogy egy második, magyar nyelvű szedéshez berendezett billentyűdeszkát is alkalmazott. Eme deszkát egy erre a célra szolgáló sróffal egyetlen perc alatt rászerezhetjük a frakturbillentyűs deszkára, s az utóbbinak mintegy fölfelé való folytatását képezi. Ha a magyar nyelvű szedéshez való billentyűdeszka föl van szerelve, mindössze a matrica-tárat kell kicserélni, ami alig két percnyi időbe kerül. Krausz úr e találmányát a minap a nyilvánosság előtt is bemutatta, s a meghívott szakférfiak meggyőződhetnek annak praktikus voltáról. A fraktur szedés abban hagyása után alig három percre már magyar nyelvű antiqua szedést produkáltak a kísérletezésre használt gépen.

A bankbeli csekk-utalványok eredete.

A modern üzleti életben nélkülözhetetlen csekk az eredetét a londoni ködnek köszöni, amely — mint ismeretes — áthatolhatatlan réteggel takarja el a nagy metropolis házait, kocsjait és közönségét. Ez a kód megbízható segítő társa a rablóknak, akik a múlt század elején nagyon veszélyeztették a bankok és nagyobb üzletek pénztárait. A kereskedővilág, mely a legkörültekintőbb óvintézkedésekkel sem tudta érdekeit megvédeni, erre segített magán. Föltalálták a csekket, amely biztosította a pénzforgalmat és amely a rablók kezében értéktelen papiros volt. A csekk rövid idő alatt meghódította a világot, s ma már nem csupán a bankok és pénzintézetek, hanem az iparvállalatok is jobbra a csekk segedelmével bonyolították le pénzügyi műveleteiket. Minálunk nagy haladást jelentett a csekkforgalomnak a póstatakarékpénztár üzletkörébe való átvétele a múlt század vége felé.

A Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai R.-T.

két csinos kiállítású füzetet küldött szét a minap. Az egyik a vállalat igazgatóságának jelentése az elmúlt évről, a másik pedig, amelynek címe »Tíz év«, a nyomda történetét adja 1906 október 1-étől kezdve, amikor megalapították. Megtudjuk ebből, hogy a vállalat létesítésének eredeti célja az volt, hogy biztos hajlékot teremtsen a kiadásában megjelenő Pécsi Naplónak. Az e lap föllendítése érdekében kellően kibővített nyomda azonban természetszerűleg fejlesztette a más egyéb nyomdai termékek kultiválását is, s fokról-fokra emelte nyomtatványainak izlésességét és korszerűségét. Hogy a nyomdából mi lett az elmúlt tíz év alatt, a füzet egy sereg autotípiában mutatja be. Most új és saját céljaira épült helyisége van a nyomdának, s hat gyorsajtót és három kis gépet tart állandóan üzemben. Mindebben a szép fejlődésben kiemelkedő szerepe volt a vállalat agilis igazgatójának, Nagy Sándornak. — Az igazgatóság mostani jelentése szerint 23517 kor. 58 fillért visznek át az értékcsokkenési tartalékalap számlájára, mely dotációval ez az alap 125000 koronára emelkedik. A tavalyi nyereség az áthozattal együtt 1191491 kor.-t tesz ki; ebből az igazgatóság javaslata szerint 6000 kor.-t fordítottak hatszázalékos dividendára, 900 koronát az igazgatóság jutalékára és 435962 koronát átvittek új számlára. A mérleg kétségtelenül előnyösen igazolja e szép vidéki nyomda kedvező helyzetét.

Az első levélbélyegkiállítás Budapesten.

Az Iparművészeti Múzeum üveg-udvarában e hó 6-ikán mutatták be az első magyar bélyegkiállítást, amelyet a Hungária magyar bélyeggyűjtők köre rendezett alapításának tizedik évfordulója alkalmából. Arányaiiban meglepően nagy volt, érdekességénél fogva pedig szinte páratlanok nevezhető ez a kiállítás. Természetesen több részre oszlott. A magyar embert első sorban a saját hazájának a bélyeghistoriája érdekli. Hatóság és magánosok összefogtak és igazán hatalmas gyűjteményekben mutatták be eredetben a magyar posta értékjegyeinek multját. Megjelenik az a sötét idő, amikor Magyarország postáján osztrák sasos bélyegek jártak. Fiatska Béla temesvári postahivatalnok és Popovits Mirkó budapesti kereskedelmi tanácsos gyűjteményei a legérdekesebbek. Dicséretet érdemel Simon Elemér dr. és Kormos Tivadar dr. gyűjteménye is; mind a kettő a régi magyar bélyegekből valóságos kincset érő mennyiséget állított ki. Valamivel szűkebben bánt el a kiállítással a magyar királyi posta, amelynek pedig szép alkalma lett volna a magyar posta multjának bemutatására. De így is rendkívül érdekes volt a magyar rész. Még bélyeggyűjtő emberek előtt is jóformán ismeretlen dolgok kerültek bemutatásra. A Popovits-féle gyűjteményben például szerepelt három alig ismert bélyeg. A Balaton táján a hetvenes években voltak ezek használatban. A zala-somogy-balatoni gőzhajótársaság adta ki ezeket a hajóin szállított levelek portójegeiként. Ugyancsak érdekessége volt ennek a gyűjteménynek Deák Ferenc néhány sajátkezü levélcíme. Az öregbetűs magyar szavak mellett ott terpszkedik az osztrák kétféjű sas. A levelek az ötvenes évekből származnak. Az általános gyűjtemények között az első helyet Mailáth Géza gróf országgyűlési képviselő, a kiállítás védőjének gyűjteménye foglalta el. A bélyeggyűjtés iránt viseltetett váratlan szeretet és nagy szakudás nyilatkozott meg benne. Volt a kiállítás egyéb osztályainak is nem egy ritka szép kollekciója, de a Mailáth-féle gyűjteménnyel egy sem vetekedhetett. Mailáth gróf a hadi tengerészet szolgálatában mint korvett-kapitány tizenhét esztendőn át beutazta a világot, s így mindennütt a bélyeg eredeti hazájában jutott hozzá ahhoz, ami a legszebb és legtökéletesebb. Gyűjteménye körülbelül huszonnyolcezer ritkábbnál-ritkább darabból áll s körülbelül fél millió korona értékű. Festői látványosság volt az a képsorozat, amelyet Szekula Béla állított ki. Eredeti gondolatra vall a csupa ritka bélyegből összerakott táj- és arcképek csoportja. Schmidt Józsefnek, a kiállítás rendező bizottsága elnökének a kollekciója is szép volt, amelyben különösen a levantei bélyegek érdemeltek említést. Mesteri volt az összeállítás Friedl (Bécs) kiállításának is. Említésre érdemesek még Gelber József mérnök amerikai gyűjteménye és Sterk Izidor építész bélyeg-típus-kollekciója, amely a bélyegek architektúráját szemlélteti. Szembe ötlött a kiállításon többféle kisebb kézi munka bélyegből összerakva. A Nyomorék Gyermek Otthona munkásainak a kiállítása volt ez. Rendkívül érdekes dolgok. Pátrónusuk Káldy Gyuláné elmondta, hogy milyen sok babra munka árán készülnek e még szemre is szép csecsebecsék, amelyeket többnyire félkezes vagy más nyomorékok csináltak.

A levélbélyegkiállítás nyomdászati szempontból is érdekes volt. A levélbélyegek előállítását illetőleg különben utalunk az 1907-iki kötetben közölt cikkünkre, amelyben meglehetősen bőven tárgyaltuk a dolgot.

A Hírlapszedők Körének jubileuma.

A Budapesti Hírlapszedők Köre e hó 7-ikén ünnepelte fönnállásának huszonöt-esztendősi jubileumát. Délelőtt díszközgyűlés volt, amelyen a szaktársi körök majd mindannyian képviseltették magukat. A díszközgyűlést megelőzőleg az Ébredés dalkör énekelt, majd pedig a Kör alelnöke, *Schwert Frigyes* szaktárs üdvözölte a megjelenteket. Utána *Gábor Döme* elnök ismertette a Kör huszonöt-esztendősi történetét, kiemelve különösen azt, hogy tizenegy évi kemény küzdelem kellett ahhoz, hogy hírlapszedő szaktársaink részére a teljes vasárnapi munkaszünet biztosíttassék. Ezután *Preusz Mór* szaktárs, a Typographia új szerkesztője beszélt a szabad szervezet nevében. Előbb megélni, s csak azután bölcselkedni — mondotta —, ez vonul végig a Hírlapszedők Köre huszonöt-éves nehéz munkáján. Kérte a hírlapszedőket, hogy körükben továbbra is ápolják az összetartás eszméjét, és ne feledkezzenek meg sohasem arról, hogy ők a nyomdai alkalmazottak szabad szervezetének kiegészítő részét képezik. *Krausz Soma* az anyaegyesület, *Gyűrey Rudolf* a Szakegyesület, *Grünbaum Miksa* a Gépmeisterek és Nyomók Köre, *Bieber Károly* az öntők és stereotípörök szabad szervezete, *Gruber Rezső* az Öntők és Tömöntők Köre, *Schwind Béla* a Korrektorok Köre és *Radnai Vilmos* a Játékonysági Kör nevében üdvözölték a jubiláló Kört. *Schwert Frigyes* elnöklő szaktárs záróbeszédében igéri, hogy a Kör ezután is az általánosság érdekeinek szem előtt tartásával fog működni. Bejelenti még, hogy a bécsi, prágai és kolozsvári szaktársak táviratilag üdvözölték a jubiláló Kört. Ezután az Ébredés dalkör elénekelt a Marseillaiset, mire a jubileumi közgyűlés véget ért.

Este a Gutenberg-Otthon dísztermében dallal, szavalattal és tánccal egybekötött estély volt, amely természetesen pompásan sikerült. Föllépett az estélyen egykori gépmester szaktársunk, a Fővárosi Orfeum nagy népszerűségű művésze, *Baumann Károly* is.

A Játékonysági Kör jelentése 1908-ról.

A Játékonysági Kör nyomtatott jelentésben számol be mult évi működéséről. Megtudjuk belőle, hogy 1908-ban sokkal többet juttatott a Kör az árváknak, mint az előző években, de a bevétel is hasonlíthatatlanul nagyobb volt, mint 1907-ben, sőt azt lehet mondani, hogy az 1908-as évihez hasonló bevétel még egyáltalában nem volt. A jelentés szerint csupán tagsági díjakból 5420³⁶ koronát vett be a Kör; ezzel szemben rendes segélyekre 4147, árvák fölruházására 4056⁵⁴ koronát fordított. A jelentés maga elismeri, hogy: »Az árvák fölruházására megindított gyűjtés, továbbá az ugyane célra rendezett János-ünnepély eredménye sokkal kedvezőbb volt 1908-ban, mint az előző esztendőkből. Ez a körülmény, valamint a tagok számának emelkedése tette lehetővé, hogy az árvák segítésére jóval nagyobb összeget fordíthattunk; ezenkívül a rendkívüli segélyek összegét fölemeltük és karácsonykor a munkanélküliek segítéséhez 1500 koronával hozzájárultunk.« Az áthozat 5179¹² korona.

Szerkesztői és kiadóhivatali üzenetek.

P. A., Budapest. Köszönjük. Késve érkezett, s így természetesen csak a jövő füzetünkben közölhetjük.

V., Budapest. Szörnyen kacskaringós stílusa van, szaktárs. Próbáljon meg úgy írni, ahogyan beszél.

Bevétel.

Pénztári kimutatás 1909 február haváról.

Kiadás.

	K	f.	K	f.		K	f.	Σ	f.
Át hozat a múlt hóról			7303	74	Házbér az 1909. évi február-áprilisi negyedre	229	10		
10 drb hitelszöv. részlegy (à 10 kor.)			100	—	A febr. 13-iki táncestély összköltsége	375	24		
Gutenberg-szobor-alap			814	—	A Grafikai Szemle mellékleteinek költségeire	123	—		
Ács-Mihály-alap			571	40	Taggyűjtő fölhívás és meghívó költségei	48	—		
A febr. 13-iki táncestély összbevétele			370	30	Takarítás, világítás, havi ülés, levél-szekrény, kulcs	18	20		
Tagsági járulékokban befolyt:					Cseh Typographia előfizetése	6	—		
Államnyomda	13	20			Csekkekre	7	30		
A Nap	1	20			Iparművészeti Társulat tagdíja	10	—		
Athenaeum	15	60			Adminisztrációs kiadások helyben és vidéken	13	40	830	24
Bagó-nyomda	3	—							
Bercsényi-nyomda	3	60			Készpénz a hó végén			7629	20
Berkovits-nyomda	3	—			10 drb hitelszöv. részlegy à 10 kor.			100	—
Budapesti Hírlap	10	80			Gutenberg-szobor-alap			814	—
Budapesti Lapvállalat	—	—			Ács-Mihály-alap			571	40
Buschmann Ferenc	7	20							
Egyetemi nyomda	7	20							
Egyesületi tisztviselők	9	60							
Elek-nyomda	1	20							
Engel és Ladányi	1	20							
Európa	3	60							
Fővárosi nyomda	4	20							
Franklin-Társulat	69	60							
Franklin-fiók	6	60							
Fried és Krakauer	4	80							
Gallitzenstein	5	40							
Garal-nyomda	1	80							
Globus	11	40							
Grafikai Intézet	3	60							
Grosz A. és Társa	3	—							
Hamburger és Birkholz	3	60							
Hedvig Imre	—	—							
Hedvig Sándor	2	40							
Hornvánszky-nyomda	11	40							
Hungária	8	40							
Jóka-nyomda	3	60							
Kánitz-nyomda	1	80							
Karczag-nyomda	1	20							
Károlyi-nyomda	2	40							
Kellner Ernő	4	80							
Kertész-nyomda	—	—							
Klein Vilmos	3	60							
Korvin Testvérek	4	80							
Közéleti nyomda	1	80							
Légrády Testvérek	12	60							
Löbl D. és Fia	4	20							
Löblövit-nyomda	—	—							
Magyar Hírlap	4	80							
Markovits és Garal	3	—							
Márkus Samu	6	—							
Máv. menetjegynyomda	4	20							
Merkantil-nyomda	1	20							
Minerva-nyomda	1	80							
Molnár Lapja	4	20							
Müller-nyomda	—	—							
Nádas és Rákos	3	60							
Otthon-nyomda	1	20							
Pallas	23	40							
Pannonia	1	20							
Pap és Schwarz	2	40							
Pátria	22	20							
Pazmaneum	4	20							
Pénzüntézetli nyomda	1	20							
Pester Lloyd	15	60							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	34	80							
Petőfi-nyomda	5	40							
Poaner Károly Lajos és Fia	12	—							
Radó Izor	3	—							
Réval és Salamon	10	80							
Rigler József Ede	9	60							
Rothberger és Weisz	1	20							
Rózsa Kálmán és Neje	8	40							
Schlesinger-nyomda	2	40							
Schmidl-nyomda	3	—							
Stephaneum	21	—							
Székesfehérvári Házi Nyomda	22	80							
Szent-László-nyomda	1	80							
Thalia-nyomda	3	—							
Turul-nyomda	4	80							
Várnai-nyomda	2	40							
Világosság-nyomda	23	40							
Weisz Adolf	—	—							
Weisz L. és F.	—	—							
Wodianer	18	—							
Wojtitz-nyomda	1	20							
Vidékről (részletezése a megelőző oldalon)	179	40							
Egyesektől (részletezése a megelőző oldalon)	59	40							
			9944	84				9944	84

Sarlós Lajos, ellenőr.

Bozsik István, pénztáros.

A 12. § első sorából a „január, február vagy” szavak töröltek.

A 13. § c) pontjából a „budapesti és vidéki szaktanfolyamok vezetőjének” kitétel töröltetett.

A 21. § első sorában a „hat” szó helyett „tizenkét” vételett.

A 23. § teljes egészében töröltetett.

A 25. § utolsó két sorából a „levelezését és” szavak töröltetnek.

A 28. §-hoz: „Végzi ezenkívül a Kör levelezéseit” mondat hozzáoldott.

A 29. § utolsó mondatja: „Helyettesei és segédjeit a központi választmány választja” töröltetett.

A 30. § második mondatában következő bővítés eszközöltetett: „... ez esetben a központi választmány a tagok jelölése alapján egy ottani bizalmi férfit nevez ki...” stb.

A 31. § e) pontja utolsó mondatában a „négy héten belül” kitétel „két héten belül”-re változtatott. Ugyanazon szakasz 7) pontjának második mondatát következőképpen módosul: „A helyi csoport pénztárosa a lezárolási kimutatásban felsorolt tagok illetékeit havonként lezárja, a begyűlt összeggel együtt a központihoz juttatja.” Az 7) pontnak e mondat után következő része töröltetett.

A 32. § első bekezdéséből az „október hó elejétől kezdve április hó végéig” kitétel töröltetett.

Ugyanazon szakasz b), c), d), e) pontjai teljes egészükben töröltetnek.

A IX. fejezet címében a „Havi” szó „Fölolvasó”-ra változtatott.

A 33. § második sorában a „havonként egyszer” kitétel helyett „időnként” vételett.

Ugyanazon szakasz c) pontjában a „titkári jelentés” szavak közé „és pénztárosi” szavak toldatnak be.

A 34. § negyedik, valamint utolsó sorában „Könyvipari Alkalmazottak” kitétel helyett „Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek” vételett.

Ugyane szakasz 6. sorában a „Könyvipari Alkalmazottak” szavak „Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek”-re javított.

A választmány az alapszabályok tervezetét főnti módosításokkal a közgyűlésnek elfogadásra ajánlja.

Hollósy János leltáros jelentése tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja. *Wanko Vilmos.*

Fölülfizetések Körünk farsangi táncestélyén.

A Könyvnyomdászok Szakköre farsangi nagy táncestélyén fölülfizettek, illetőleg tiszteletjegyüket megváltották: Ifj. Kellner Ernő 10.— kor., Kurzweil és Társa (Berger & Wirth) 10 kor., Lorilleux Ch. és Társa 10.— kor., Pallas-nyomda igazgatósága 10.— kor., Pusztai R. és Társa 10.— kor., Zilahy Simon 10.— kor., Silberer Adolf 6.— kor., Gleitsmann E. T. 5.— kor., Grafikus Művészetők Egyesülete 5.— kor., Schöntag Gyula 5.— kor., Szédő Gáspár 5.— kor., Kaufmann Gyula 3.— kor., Szügyi Ferenc 3.— kor., Kertész József 2.— kor., Uitz Ferenc —60 kor., Szuszán György 1.— kor. — Fogadják e derék támogatóink a Könyvnyomdászok Szakköre választmányának nevében is köszönetünket.

Havi ülés 1909. évi februárius hó 28-án.

Elnök: *Tanay József.*

Elnök üdvözlőlvén a megjelent tagokat, főlkéri Werner Jenő szakírtást „A bécsi grafikai iskola taneredményéről az 1907-1908. évről” című fölolvásásának megtartására.

Werner Jenő fölolvásásában behatóan bírálja meg a kiállított nyomtatványokat, rámutatva azok helyes vagy hibás kidolgozására. Fölolvásásának befejezése után elnök köszönetet mond úgy a fölolvásónak, valamint Szabó Róbert szakírtásunknak is, aki a kiállított anyagot készséggel bocsátotta rendelkezésünkre.

Titkári jelentés megtétele után a havi ülés eltekint, mivel a már megjelent évi jelentésből a tagok értesültek a Kör legutóbbi működéséről.

Pénztáros jelentése a pénztár állapotáról és tagsági forgalomról tudomásul szolgál.

Elnök bemutatja a főnökegyesület átiratát, melyben értesíti a Kört, hogy szaktanfolyamainkat anyag fedezet híján nem támogathatja.

A havi ülés sajnálatát fejezi ki a főnökegyesület emez eljárása fölött, mivel éppen a főnökök azok, akik a tanfolyamok üdvös működésének gyümölcsét élvezik, s erről tudomást sem akarnak venni akkor, amidőn az intézmény támogatására kérjük föl őket, és magára hagyják a Kört, amely már ezeket költötte el a szak- tanfolyamokra, nagyban hozzájárulva ezzel ahhoz, hogy a főnököknek jobb munkakerők álljanak rendelkezésükre.

Burghelm Károly interpellál a szakfolyóiratoknak a szerkesztőségben való visszatartása miatt. Elnök fölvilágosító választ ad interpellálónak, mint a havi ülés tudomásul veszi, s elhatározza, hogy egy-néhány újabb szakfolyóiratra előfizetessék.

Berger D. Dező szakírtás fölhasznál az elnöknek a Typographia-

ban való sértő és gúnyos aposztrofálása miatt. Miután elnök kijelenti, hogy ő a kérdéses aposztrofálásban semminem sértést nem lát, a havi ülés az ügy fölött napi rendre tér.

Müller Sándor szakírtás kérdi a szakbizottságot, van-e tudomása arról, hogy a Magyar Nyomdászat mult évi decemberi számában vezető helyen igazságtalannak és részrehajlónak nyilvánította a bizottság bírálatait. Miután a szakbizottság e támadásról csak most értesült, ezzel nem is foglalkozhatott; így az interpelláció a bizottsághoz utasítatik.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést berekeszti.

Wanko Vilmos.

Tagsági forgalom 1909. évi február havában.

Beléptek a Körbe: Benkő Kornél, Haulik Zsigmond, szak- egyesületi helyi csoport (Sopron), König Fülöp, Mittelmann Izidor, Zeisl Sándor (Rigler), Wöhl István (Kaposvár), Mauz Rezső (Világosság), Szuszán György (Gyökei), Gróf Gyula (Győr), Karabás István (Hornyaszkv), Cserekyei Benedek, Paxlán Péter, Zuberecz Aladár (Kellner), Turján József (Franklin-fiók), Király István, Novotny Ferenc (Wodianer), Friedmann Lajos (Torda), *Hátralék miatt törleődök:* Brüller Miksa (A Nap), Flock Mihály (Győr), Feldmann Samu (Kellner), Galandauer Artúr (Nagybecskerek), Welsz Béla (?). — A hó végén 11 tiszteletbeli 1732 rendes, összesen 1743 tag.

Tagsági járulékokban a mult hóban befolyt:

a) *Egyesektől* (l. a 66. oldalon olvasható pénztári kimutatást): Gelléri Mihály 3.60, verscei helyi csoport 3.60, Petkov Donát 3.60, Leéb Manó 1.80, dés-szamosújvári helyi csoport 7.20, Hajdu Imre 1.20, Simon István 1.20, Hegedüs Péter 1.80, Erdélyi István 3.—, Felschmann Miksa 1.80, Ausglauber J. 1.20, Novák Rikárd 1.20, Schwarz Béni 1.20, Koczauer R. 1.20, Krausz Manó 1.20, Schmidt Jakab 1.80, Manász János 1.20, Czelszing József 2.40, Palatinus János 1.80, Deák József 1.20, Krulich József 2.40, Greiner Simon 1.20, Klein Rudolf 0.60, Lányi Béla 0.60, Steiner M. 0.60, Walter Lajos 0.60, Sichermann Lajos 0.60, Kállay Géza 0.60, Kovács István 0.60, Somody Géza 0.60, Mónus Károly 0.60, Sensesstein Gáspár 0.60, Csincák Béla 0.60, Wallenstein M. 0.60, Jog Andor 0.60, Felek László 0.60, Wolf Sándor 0.60, Farkas Lajos 0.60, Biró Miklós 0.60, Steiner Miklós 0.60, Somogyi Károly 0.60, Karabás István 0.60, Dobos Géza 0.60, összesen 59.40 korona.

b) *A vidékről* (l. a 66. oldalon olvasható pénztári kimutatást): Gyoma 6.60, Temesvár 30.60, Nyitra 3.60, Esztergom 6.60, Ujpest 3.—, Szekszárd 5.40, Ungvár 4.80, Eger 6.—, Nagybecskerek 13.20, Sopron 21.60, Nagyvárád 3.—, Kaposvár 5.40, Győr 16.20, Szabadka 17.40, Szamosújvár 1.80, Szeged 6.60, Hódmezővásárhely 3.60, Déva 4.80, Makó 2.40, Kecskemét 3.—, Gyula 1.80, Szentgotthárd 2.40, Gyöngyös 7.20, Torda 2.40, összesen 179.40 korona.

Kedvezményes színház- és fürdő-utalványok.

A *Vigszínházba* és *Uránia-színházba* mintegy húsz-huszonöt százalékkal mérsékelt jegyre jogosító utalványok kaphatók a pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4 sz., III. emelet 5), valamint a *Hungária-fürdőbe* szóló kedvezményes jegy-utalványok is. Az utalványok ára a színházakba darabonként 4, a fürdőbe 2 fillér.

Fölvívás Körünk vidéken dolgozó tagjaihoz.

A tanfolyamok vezetősége fölvívja a vidéki tagtársakat, hogy a kiállítás- és fölolvásásokra vonatkozó megkereséseiket egyenesen a tanfolyamvezetőséghez intézzék, és pedig a kiállítás napja előtt legalább négy héttel. (Megkeresések Wanko Vilmos szakköri másodtitkárnak a címére, Budapest VII, Dohány- utca 10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába intézendők.)

A tag szórakozási alkalmak körhelyiségünkben.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárát az épület bérköcsis-utcai részén). A helyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtt 9 órától 1-ig, valamint minden kedden a csütörtökön este 8 órától 10-ig. Olvasó-terem, billard, sakk, dominó, szlapiok és szépirodalmi folyóiratok állanak itt a tagok rendelkezésére.

A Könyvnyomdászok Szakköre pályázata.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányja elhatározta, hogy a magyarországi könyvnyomdászok fokozottabb szakbeli fejlődésére buzdítja véget pályázatot hirdet a Grafikai Szemle egyes ízelitel- nek mellékleteire. A Szakkörnek ez a pályázata havonként megmértéldök 30–30 korona pályadíjjal, amely összeg minden körülmények közt kiadatik az illető hónapban megjelent mellék- letnek legjobbjának. A pályázatokon csak olyan munkák vehet- nek részt, amelyekben a szeszeli elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályá- műveknek már okvetlenül valamely címre kellett kinyomtatniok,

s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtattnak. Ennek biztosítása okáért az ilyen mellékleteknél csak a papírosnak az árát térítjük meg. — Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 20-ikáig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken postára adták. Később föladott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 2050. Korrektúrájának előzetes beküldése fölösleges, a papírosról szóló számla a küldeményhez melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága havonként bírálja el.

A múlt évi Grafikai Szemle bekötési táblája már elkészült, s megrendelőinknek széjjel is küldöttük. Néhány darab azonban még rendelkezésre áll, s fővárosi megrendelőknél 1.40 koronáért, vidékieknek (portómentesen) 1.50 koronáért adjuk.

A Szakkör vidéki pénztárosainak figyelmébe!

Körünk ez év január havától tagja a magy. kir. postatakarék-pénztár csekk-osztályának (22766. sz.). A megfelelő csekkfüzeteket már szét is küldöttük, tehát kérjük a vidéki pénztárosokat, hogy pénzküldeményeket ezentúl a csekklapok útján juttassák hozzánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor, Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhető, ami által minden egyes az eddigi ügykezelésben fölmerült portó-költség megtakarítható.

Fotografus kedvezménye tagjaink részére.

Erdélyi M. cs. és kir. udv. fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. sz., a Kossuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek készítésekor a következő kedvezményt adja:

6 darab vízit-fénykép	6 korona,	12 darab	10 korona.
6 „ kis makartkép	14 „	12 „	24 „
6 „ kabinetkép	16 „	12 „	26 „
6 „ makartkép	20 „	12 „	36 „

Megrendelés alkalmával az illető szakáranak a legutolsó hóról szóló nyugtával kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai:

a) Egész oldalnyi hirdetés:	egy évre	240.—	korona.
„ „ „	fél évre	130.—	„
„ „ „	negyed évre	70.—	„
„ „ „	egyszeri közlés	30.—	„
b) Fél oldalnyi hirdetés:	egy évre	130.—	„
„ „ „	fél évre	70.—	„
„ „ „	negyed évre	40.—	„
„ „ „	egyszeri közlés	20.—	„
c) Negyed oldalnyi hirdetés:	egy évre	70.—	„
„ „ „	fél évre	40.—	„
„ „ „	negyed évre	25.—	„
„ „ „	egyszeri közlés	13.—	„
d) Nyolcad oldalnyi hirdetés:	egy évre	40.—	„
„ „ „	fél évre	25.—	„
„ „ „	negyed évre	15.—	„
„ „ „	egyszeri közlés	8.—	„

Az apró hirdetéseknek az ára az első közléskor petit soronként negyven fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

Szerkesztők Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. sz. (telefon 36-02). Nyomatott a Peati Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában, Sas és Bauer budapesti papírraktáros cégnek a papírosára. — Előfizetési ár: egész évre 6 korona, fél évre 3 korona. Egyes szám ára 60 fillér.

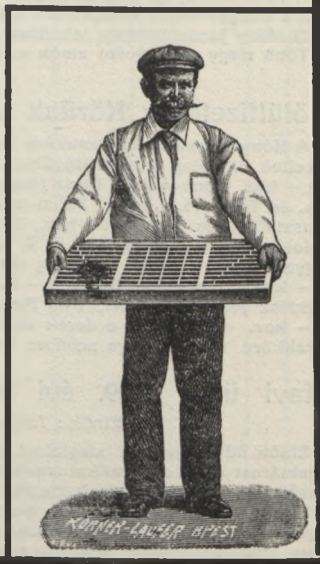
A Grafikai Szemle kiadóhivatalában (Budapest V, Hold-utca 7. szám alatt) kaphatók:

a Könyvnyomdászok Szakköre továbbképző tanfolyamainak 1904-1905., 1905-1906. és 1907-1908. évi értesítői.

Szerkesztették Tanay József, Novák László és Augenföld Miksa. — Rövid összefoglalásban ismertetik a tanfolyamokon előadott tanítási anyagot. — Egy-egy könyvnek az ára 1 kor., vidékre portómentes küldéssel 1'10 kor.

Schöntag Gyula könyvnyomdai szakasztalos VI, Váci-körút 51. sz.

Kizárólag könyvnyomdai s könyvkötészeti fa-szerelvények készítésével foglalkozik. Állandó raktára van kitűnő száraz anyagból készült szekrényekből és regálisokból. Kis antikva-szekrény ára 7 kor., nagy szekrényé 9 kor. Árjegyzék ingyen.

Fischer és Mika *betüöntöde és stereotipáló műhely.*

Budapest VI, Révay-utca 6. szám (telefon 28-62).

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket. A legkülönbözőbb célszerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben. — Ajánlja szabadalmazott nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

Magyar Nyomdászok Évkönyve 1909. évre.

Huszonnegyedik évfolyam.

Szerkesztette: **Novák László.**

Kiadja a Könyvnyomdászok Szakköre Budapesten.

Terjedelme több mint tizennégy ív, mellékleteinek száma huszonhét. Tartalom dolgában fölülmúlja az összes korábbi köteteket. Ára 4 korona. Megrendelhető Bozsik István pénztárosnál Budapesten, Sándor-tér 4. szám.

Bozsik István szakköri pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon) kapható:

A magyar állam nyomdászattörténeti térképe.

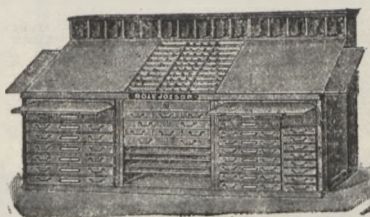
Tervezte és magyarázó szöveggel ellátta: **Firtinger Károly.** — Ára 60, póstán küldve 70 fillér. Évkönyv-vásárlók fél áron kapják.

Szaklapokat meg -könyveket

(bárminő nyelvűeket) vásárol, esetleg csereberél fővárosi szaktárs. Címe a kiadóban.

Böle József

első magyar
könyvnyomdai szakasztalossága
Budapest, Horánszky-utca 3.

Állandó raktárt tart betű-szekeré-nyek- s regálisok-ból, könyvkötői fa-szerelvényből. Javításokat pontosan eszközöl. Elvállal minden más asztalosmunkát is.

A modern ornamentikában és tervezésben teljesen jártas szaktárs elvállalja stílszerű könyvdszek, úgymint iniciálék, fejlécek, záródíszek készítését, teljesen modern fölfogásban. Készít ezenkívül mindenféle könyv-s árjegyzékbortéket, elvállalja egész könyvek díszítését, valamint egyes lapok illuminálását. Címe megtudható a szerkesztőktől.

Koblinger Gyula

fotocinkográfiai
műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.

Fiókfestékgyárak: Berlinben, New Yorkban s Chicagóban. Minden a grafikai sokszorosító szakokhoz való festék elismert kitünő minőségben.

Magyarországi s ausztriai raktár:

CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs **BUDAPEST** Prága
VI, KIRÁLY-UTCA 26. SZ.

Kitüntelve: Páris 1900: Grand Prix s két aranyérem; Saint Louis 1904: nagy díj; Bordeaux 1907: Grand Prix. — A telefon száma: 14-16.

OTT H. ADOLF

BÉCSI KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR

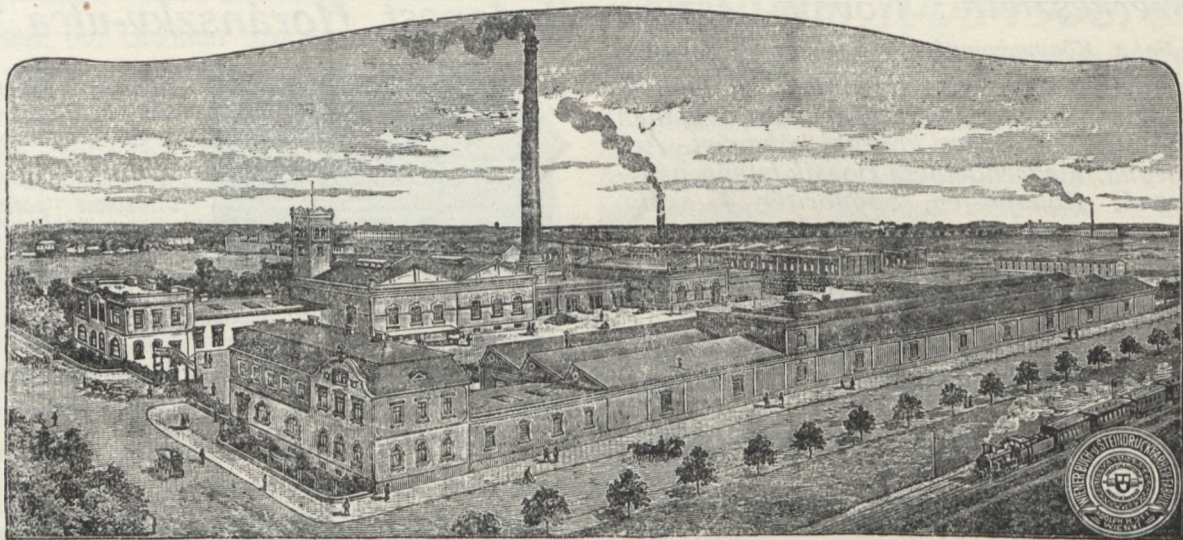
WIEN, XI., FICKEYSTRASSE 13.

Magyarországi vezérképviselet és bizományi raktár
BALOG MIKSA ÉS TÁRSA

GRAFIKAI SZAKÜZLET,

BUDAPEST, VI. KERÜLET, SZÍV-UTCA 66.

Telefon: 80-23.

FEKETE ÉS SZÍNES KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI, FÉNY- ÉS BÁDOGNYOMDAI, VALAMINT KÖNYVKOTÓI ÉS UJSÁGFESTÉKEK, KENCÉK ÉS HENGERANYAGOK GYÁRA.

Táviratí cím: WIENERFARBEN.

WÖRNER J.

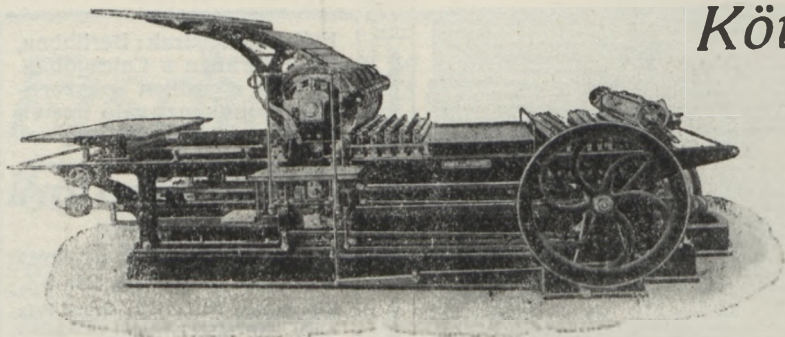
ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjárattal. Kromotipiai gyorsajtók rövidített ívkivezetéssel, a gyűrűs kirakódob segítségével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyvnyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyvnyomdai kézisajtók. Könyvkötő-gépek.

Körforgó nyomógépek

ujság- és illusztrációnyomásra, meghatározott és változtatható ív nagyság számára.

Baer Ottó festékgyárai.

Telefon :
93—29.

A grafikai iparágakhoz szükséges összes
 fekete és színes festékek gyártása.

Telefon :
93—29.

Különlegesség: a „VORAN“ kő- és könyvnyomdai fekete festék; eddig felülmulhatatlanul gyorsan szárad.

Grafikai osztály :

A kő- és könyvnyomdai szakmához szükséges összes kellékek raktára.

Vezérképvisellete és nagy raktára

a „Chromo“ altenburgi papirgyárnak,
J. Friedrich Daechsler langenaltenheimi kőbányájának,
Hutter és Schrantz nemezgyárának.

Hengeranyaggyár és hengeröntő-
műhely.

Litoográfiai kövek.

Kőrforgógép-nemez, könyvnyomdai gépekhez való alátét-nemezek, stereotípiái matrica-nemezek.

Budapesti gyártelep : VII. ker., Gizella-ut 53. szám.

BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

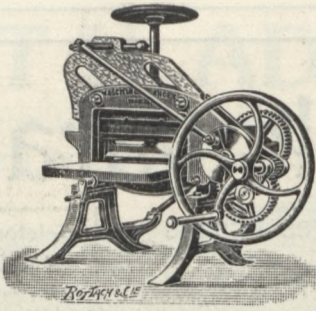
Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és at. • Legnagyobb választék orosz betűkből. • Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. • Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi R. és társa, Budapest V, Akadémia-u. 8.
a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

Ne vásároljon semmiféle vágógépet !!

mielőtt erről szóló árjegyzéket nem hozott Krause Károly lipcsei gyárából, vagy ennek képviselőjétől: Kaufmann Gyulától, Budapest, VII. ker., Kertész-utca 37. szám alatt.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és
vasöntőde

Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legujabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

— MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE: —
Silberer fl., Budapest, Dob-u. 53.

KÖNIG ÉS BAYER

— fotocinkográfiai műintézete —

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

KLISÉK mindennemű képes nyomtatványokhoz a legjobb kvalitásban.

AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.

≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡

— Házonkülső felvételek. —

Első magyar könyv- és könyomdai festék- és hengeranyag-gyár.

BERGER ÉS WIRTH

Gyártelep: Budapest IX,
Márton-utca 19. sz. alatt.

A cég törzsgyára: Lip-
csében (Németország).

Ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle színes festékek, kencék, bronzok a grafikai iparágak részére. Hengeröntő műhely lapos és körforgó gépekhez. Olcsóbb s jobb a házi öntésnél. »Patent«, »Viktoria« s »Bianca« hengeranyag kockázott és sima táblákban. ————— Telefon-szám: 56—64.

Fiókgyárak: Berlin, Barmen, Florenc, London, New-York, Páris, Szentpétervár.

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST
V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

REIT & Co
HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

Főraktár és iroda:
MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Sólyom-utca 13.

Lorilleux Ch. és Társa

a világ legrégebbi és legnagyobb nyomdai, könyomdai
és könyvkötészeti festékek gyára Budapesten.

Az 1889. és 1900.
párisi világkiál-
lításán versenyen
kívüli jury-tag.

GYÁR: BUDAFOKON
BUDAPEST MELLETT. ☎ TELEFON-SZ. 37—58.
11 gyár és 40 lerakat az egész világon.

Grand Prix:
St.-Louis 1904,
Lüttich 1905, és
Milano 1906.

Festékek a kő- és könyvnyomdai, könyvkötészeti, valamint az
összes grafikai szakmák részére. Másoló-festékek. Arany- és ezüst-
festékek. Kencék. Hengeranyag és azok öntése. Preparált papírok
könyomdák részére.

Alapítattott az 1818. évben.

Alapítattott az 1818. évben.

Iroda és raktár: IV. ker., Ferenc-József-rakpart 27. sz.

Bélyegző-metszés.
Mechanikai műhely.
Galvanoplasztika.

Ólomzár-gyártás.
Tömöntöde.
Rézlénia-gyártás.

Első magy. betűöntöde

☐ részvény-társaság ☐

Budapest VI, Dessewffy-utca 32. sz.

Telefonszám 23—70.

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német,
tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből,

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,
továbbá a legkülönbélebb ékítményekből és
egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész
nyomdai berendezések jutányos árban és
☐ gyorsan fogatosíttatnak. ☐

ÜNDONSÁG!

ÜNDONSÁG!

Egyetemes tabella-alapzat

Czettel és Bendiner szabadalma.

XIX. ÉVFOLYAM. 4. SZÁM.

**GRAFIKAI
SZEMLÉ**

FOLYÓIRAT A GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA.

TELEFON
22-87 SZ.

HORNÁNSZKY VIKTOR

CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

CS. ÉS KIR. UDVARI

KÖNYVNYOMDA: VI.,

ARADI-UTCA 14. SZÁM

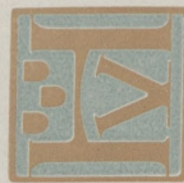
KÖNYV- ÉS HIRLAP-

KIADÓHIVATAL: V. K.,

AKADÉMIA-ÚJ. 4. SZ.

TELEFON
30-34 SZ.

HORNÁNSZKY: VIKTOR: BUDAPESTEN

NYOMDA: VI., ARADI-UTCZA
14. SZÁM ::: TELEFON 22-87

IRODA: V., AKADÉMIA-UTCZA
4. SZÁM ::: TELEFON 30-34

CS. ÉS: KIR: UDVARI: KÖNYVNYOMDÁJA

ÁTMENETEK A NAGY
ÉLETKÖZÖSSÉGBE

KNOPP MIKSA
TAPÉTA-DISZITŐ

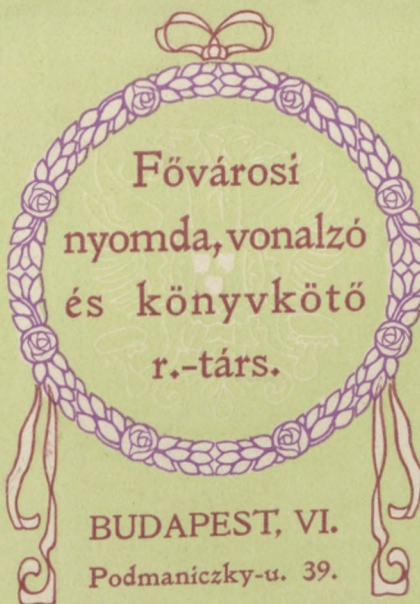
E SZAKMÁBA VÁGÓ
MINDENFÉLE MUN-
KÁKAT PONTOSAN,
IZLÉSESEN ÉS JUTÁ-
NYOS ÁRON KÉSZIT.
MINTÁKAT ÉS KÖLT-
SÉGVETÉSEKET AD.

BUDAPESTEN IX,
LILIAM-UTCZA 4

TELEFON: 28—17.

— Utánrendelés esetében kérjük
az alanti számokra hivatkozni.

.....
rendelési szám.

.....
lapszám.

Bélyegzés esetében :

Főkönyv.....ív à 5040 ◻ cm.

à 50 fillér = kor. fillér.

Segédkönyv.....ív à 2640 ◻ cm.

à 10 fillér = kor. fillér.

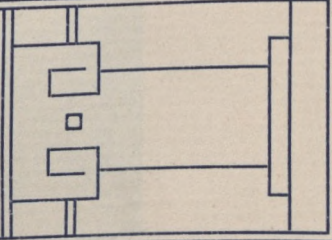
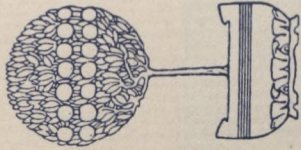
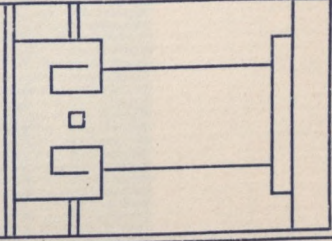
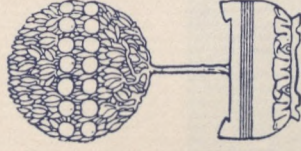
□□ MEGHIVÓ □□

A DEÁKTÉRI ÁG. HITV. EVANG.
LEÁNYISKOLA DISZTERMÉBEN
1909 FEBRUÁR 27-ÉN TARTANDÓ

TÁNCVIZSGÁRA

KEZDETE ESTE 7 ÓRAKOR

BELÉPTI DIJ: NÖVENDEKEK RÉSZÉRE
1 KOR., FELNÖTTEKNEK 2 KORONA

DUGONICS-NYOMDA
RÉSZE.-TÁRS. SZEGED

INTERURBAN-TELEFON 84 SZ. **

KÁLVÁRIA-UTTA 6.

A „SZEGED ÉS VIDÉKE” KIADÓHIVATALA

Szeged, 19.....

MEGHIVÓ

A MAGYARORSZÁGI TESTEDZŐ EGYESÜLETEK SZÖVETSÉGE
ÁLTAL A SZÖVETSÉG UTAZÁSI ALAPJA JAVÁRA 1909 ÉVI
MÁRCIUS HÓ 14-ÉN (VASÁRNAP) A NEMZETI TORNA-
EGYLET VIII. KER., SZENTKIRÁLYI-UTCA 26. SZÁM
ALATTI TORNACSARNOKÁBAN RENDEZENDŐ
DISZTORNÁRA ÉS ORSZÁGOS
BAJNOKI VERSENYEKRE.

KEZDETE ESTE 6 ÓRAKOR ♦ A MOTESZ. ELNÖKSÉGE.

A felvonulás kezdetétől a szabadgyakorlatok befejeztéig a terem zárva marad. A későn jövő közönség csak a szabadgyakorlatok után fog a terembe bocsáttatni. Tekintettel arra, hogy a jövedelem a szövetségi utazási alap gyarapítására fordítottatik, felülfizetések köszönettel fogadtatnak

Jegyárak : Fentartott ülőhely 2 K, ülőhely 1 K, állóhely 60 f, tanuló-jegy 30 f. Kaphatók a helyszínén. A versenyek után esti 9 órakor lakoma (étkezés à la carte) a Katona féle vendéglő külön helyiségében (IV., Váci-utca 38.) Vendégek szívesen láttatnak. A tornán a Postás zenekar játszik.

TELEFON
11-20

CSINOS
KIVITEL

HEDVIG IMRE

▣ KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZETE ▣

BUDAPEST, VII., WESSELÉNYI-UTCA 9

TELEFON
11-20

MODERN
MUNKÁK

Budapest, 19.....

BERGER ÉS WIRTH

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

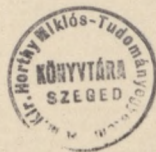
KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTÉKGYÁR
BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

ALAPÍTOTT 1882

TELEFON 56-64

TÖRZSGYÁR:
LIPCSÉBEN
ALAPITVA: 1823
.....

FIÓKOK: Berlin, Barmen,
Florenz, London, Páris,
New-York, Szentpétervár

AZ ÉNEKESNŐ

MODERN
NOVELLISZTIKUS
ELBESZÉLÉS.

IRTA:

D^rFALK ZSIGMOND

AZ „ORSZÁG-VILÁG” KIADÁSA
BUDAPEST, V. HOLD-UTCA 7.

ÁRA: 2 KOR.

